

KENNPEN

catalogoog

GRATIS magazine

vol Kempense huishoudartikelen,
verhalen en anekdotes ter gelegenheid
van Erfgoeddag 2024

- Van deurgreep tot bidet p. 6 + 11
- Al snoepend op de vlucht p. 34
- Thuis bij zanger Marc Dex p. 52
- Wat als je huis behekt is p. 54
- en meer ...

EN IN HET MIDDEN
8 PLEZANTE KINDERPAGINA'S

ERFGOED DAG

www.erfgoeddagkempen.be

Welkom THUIS!

Wat maakt jouw huis tot een (echte) thuis? Familie, meubels, gezelligheid?
Of bepaalde geuren, smaken en geluiden?

Misschien voel jij je op meerdere plekken thuis, of ben je nog op zoek naar een thuis?
Hoe maakten de vorige generaties van hun woonst een fijne thuis?

Wij nemen je graag mee op ontdekkingsstocht door de Kempen van vroeger en nu.
We maakten een verzameling van verhalen over voorwerpen, rituelen, gevoelens,
zintuiglijke ervaringen, verhuizen, ambachten en nog veel meer.

‘Thuis’ is ook het thema van Erfgoeddag.

Op zaterdag 20 en zondag 21 april 2024 ben je van harte welkom bij tientallen
deelnemers die ‘huiselijk erfgoed’ in de schijnwerpers zetten. Alle activiteiten zijn
gratis te bezoeken.

Op www.erfgoeddagkempen.be vind je ongetwijfeld iets naar je goesting!

Ga je mee? In de Kempen ben je welkom thuis!

Veel leesplezier

de Kempense erfgoedcellen

STUIFZAND

INHOUDSTAFEL

1 Welkom bij ons thuis

p. 4

2 Nergens thuis?

p. 22

3 Zo voelt/ruikt/smaakt/klinkt thuis

p. 43

5 Huisgemaakt

p. 68

4 Tweede thuis

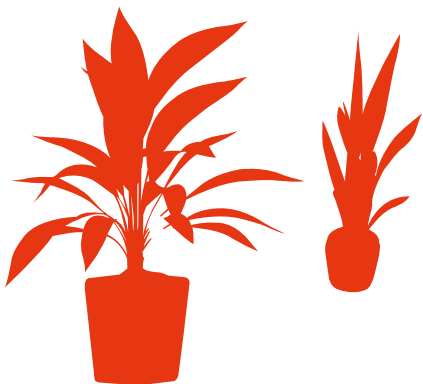

p. 56

1 Welkom bij ons thuis

Schrikken heksenbollen je niet af? Ga dan op ontdekking in de hoeve van vroeger, van de schapraai tot het kleinste kamertje. Wanneer je binnenstapt, loont het om al even te kijken naar de deurklink. Waarom? Dat lees je zo meteen. Eens binnen valt er nog meer te ontdekken. Wat staat er trots uitgesteld op de schoorsteenmantel? Kan je het goed zien of is het licht dat door de glasramen valt te schaars? We zullen de elektrische huisverlichting zo meteen aansteken. De openheid en het licht in een modernistische woning zijn wel wat anders!

De Kempencatalogoog is de kans om eens binnen te kijken bij de burens.

WAT MAAKT VAN JE HUIS EEN THUIS?

Wat mijn huis tot een vertrouwde thuis maakt, is niet de aanwezigheid van één enkel voorwerp. Voor mij gaat het eerder om een mix van al wat ik kon terugvinden en bewaren van de vorige generaties en wat ik er zelf aan toevoegde.

Mijn huis is maar 25 jaar oud en niet bijzonder. Wat wel speciaal is, is dat het op dezelfde plaats in Kalmthout staat als het huis dat mijn overgrootmoeder Julie Bastiaensen hier in 1862 liet bouwen. Samen met haar man kocht ze toen een perceel Kempische heide, dat ze met veel moeite bewerkten tot het een groentetuin werd. De perceelsgrenzen zijn nog dezelfde als toen. Door meer dan één toevalligheid is het nu, 162 jaar later, nog altijd ononderbroken in het bezit van dezelfde familie Bastiaensen. Het eerste huisje heb ik nooit gekend, een latere 19de-eeuwse versie heb ik in 1990, toen ze bouwvallig was, laten afbreken.

Vooraleer het huis gesloopt werd, haalde ik er een mooi metalen koffertje uit, helaas zonder veel inhoud, waarin mijn grootmoeder, hier in 1881 geboren, haar foto's en documenten zou bewaard hebben. Twee eenvoudige houten stoelen van mijn grootouders heb ik ook gereed en intussen een plaats gegeven in mijn woonkamer. Gelukkig hebben we nu internet, waardoor je als meerwaarde meekrijgt dat ze gemaakt werden door de bekende firma Luterma in de jaren 1920. Uit het puin haalde ik nog enkele fragmenten van handgemaakte vloertegels met geometrische patronen. Ook die heb ik nu in zicht gezet, net als enkele oude 'pispotten', typisch wit met een blauw randje, die ik op zolder vond en die nu dienen om planten in te zetten. Van de voorgevel verwijderde ik een dun metalen huisnummerplaatje, met daarop huisnummer A 270. Een bezoek aan het gemeentearchief leerde me dat het nummer werd toegekend en aangebracht in 1931. Er stonden maar enkele huizen in de straat maar er werd toen doorlopend genummerd. En om de tien jaar ongeveer kreeg je een nieuw nummer.

Intussen verkreeg ik via tal van familieleden ook foto's van alle vroegere bewoners, zelfs van de oude Julie Bastiaensen die zich hier in 1862 vestigde. Het maakt het verleden nog meer tastbaar. Al deze voorwerpen, hoe onbeduidend ook, zijn voor mij erfgood. Ze illustreren het unieke verhaal van de plaats waar ik nog steeds mag wonen.

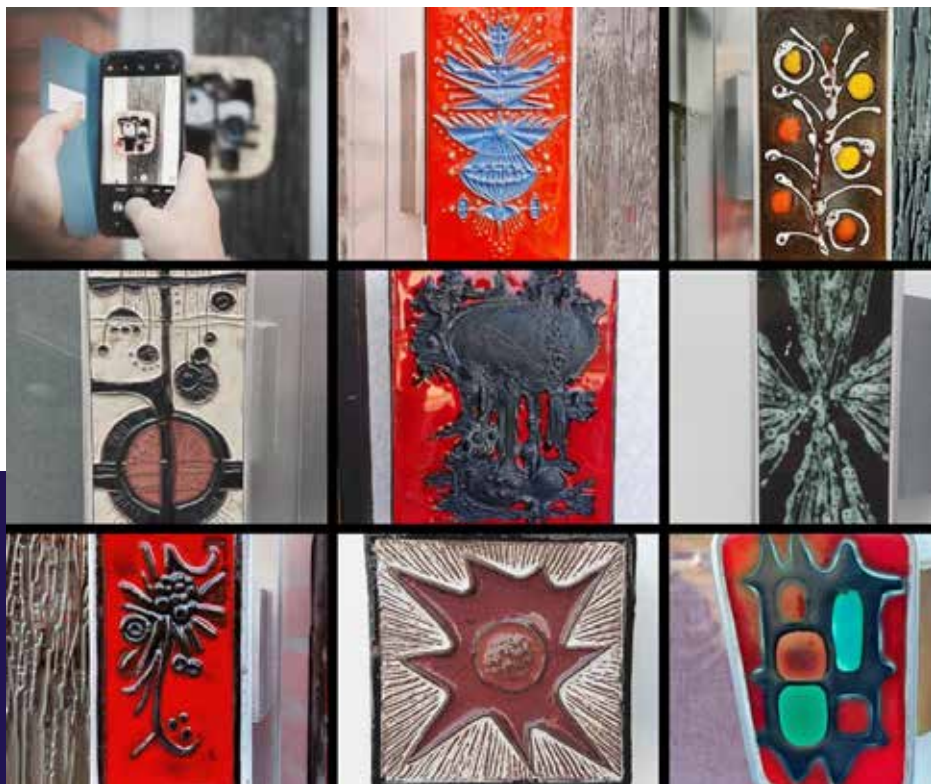
Jean Bastiaensen

MIJN DEURGREEP MAAKT VAN MIJN HUIS EEN UNIEKE THUIS

Jezelf thuis-voelen lukt beter als je jezelf verbonden voelt met de buurt waarin je woont. Deurgrepen in keramiek en email uit de periode 1950-1970 zijn hiervoor een handig hulpmiddel. Deurgrepen zijn typisch Belgisch erfgoed.

Deurgrepen openen en sluiten al meer dan 60 jaar onze voordeuren. In elke wijk, in elk dorp en in elke stad kan je ze terugvinden. In Herentals, Noorderwijk en Morkhoven kan je nog een 300-tal exemplaren terugvinden.

Elke deurgreep vertelt een uniek verhaal dat bewoners, architecten en kunstenaars met elkaar verbindt.

© Kathleen Boel

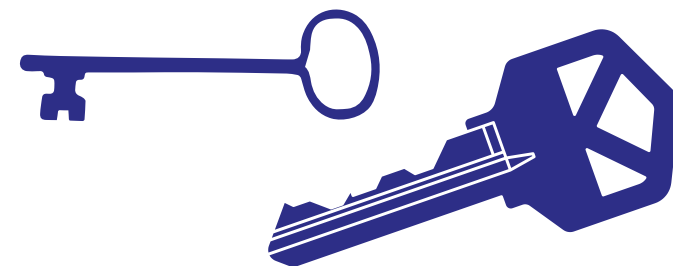
De populariteit van deurgrepen in ons land is nauw verweven met de 'Wet De Taeye' uit 1948. De wet stimuleert de heropbouw van het land met premies en goedkope leningen en zorgt ervoor dat veel mensen zich een eigen gezinswoning kunnen veroorloven. Op het einde van 1960 woont meer dan de helft van de Belgen in een eigen huis.

De meeste van deze 'De Taeye'-woningen, rij aan rij, lijken op elkaar. Ze hebben hetzelfde bouwplan, gelijkende (wit geglazuurde) bakstenen en aluminium voordeuren. Om de woning toch een uniek karakter te geven, krijgt de voordeur een opvallende deurgreep in keramiek of email. Elke deurgreep weerspiegelt de smaak van de bewoner en maakt van het huis een unieke thuis.

Veel bewoners weten niet welke kunstenaar hun deurgreep heeft gemaakt. Ze herinneren zich wel waar ze werd gekocht, hoe verliefd ze toen waren, wat een turbulente periode het toen was, dat ze toen ook net een wasmachine of een auto hadden gekocht. Elke deurgreep roept herinneringen op.

Deurgrepen zijn gemaakt door bekende Belgische kunstenaars zoals Jan Heylen, Elisabeth Vandeweghe, Noël Randaxhe of Oswald Tieberghien. Ze maken deurgrepen vaak 'om den brode'. Elke deurgreep betekent een extra spaarcent om bijvoorbeeld een eigen woning te kunnen kopen.

Kathleen Boel

Volg het project 'Dat opent deuren'
op www.instagram.com/ceramic_door_handles_belgium

WAT WAS... DE WOONKAMER VROEGER?

Dit was geen lichte ruimte, maar had donker behang en kleine ramen - al vroeg werden de slagvensters dichtgedaan of de blaffeturen neergelaten om in de winter de koude buiten of de warmte binnen te houden - en een droge opnamer als toechthond voor de deur. Bovendien was het meubilair in donker hout, een ambachtelijke kast waar het goei servies in stond dat hoogstens tweemaal per jaar het licht zag, op de kast enkele sierborden, een vaas, trouwfoto's van de ouders en grootouders en een Lieve-Vrouwebeeld onder een stolp. Verder stond er een staande klok en er hing een kruisbeeld boven de deur of op de schouw. Op een schap op ooghoogte stond de radio, afgestemd op radio « 't kerkske » een regionale zender uit het Antwerpse die iedere dag begon met hetzelfde liedje: "Ontwaakt gij luie slaper de koekoek roept u op". Dat vast toestel op zijn schabbeke was een deel van de levenssfeer van het gezin. Misschien hing er wel een schilderijtje tegen de muur over een molentje en een paar koeien in de wei, maar wat er zeker hing waren een reeks spreuken in zwarte sierlijke letters op een koperen plaat mooi ingelijst in een bruin houten kader.

Oost West Thuis Best

Wie werkt voor vrouw en kind en wordt door hen bemind
't Is vader.

Daar alleen kan liefde wonen
Daar alleen is 't leven zoet
Waar men stil en ongedwongen
Alles voor elkander doet.

't Schoonste woord op 't wereldrond
't Schoonste woord in mensenmond
Is moeder.

Al die poëtische levensbeschouwingen netjes op een rij onder het alziende oog van :

God ziet u
Hier vloekt men niet!

naar Staf Anthoni, Heemkundige Kring Scilla

SMIKKELEN VAN DE SCHAPRAAI

Tussen 1977 en 1985 verschenen er zo'n 150 afleveringen van de column Oud Goed in De Hoogstraatse Gazet. Niemand wist wie de auteur was, maar diens beschrijvingen van oude volksgebruiken en eetgewoonten waren om van te smullen.

Pas na enkele jaren kwam aan het licht dat de auteur Gust Laurysen was, toenmalig directeur van Hotelschool Spijker. Doorheen zijn carrière organiseerde hij met de school culinaire activiteiten waarbij ook cultuur een plaats kreeg. Gust werd in 1941 geboren in het Rijkvorselse gehucht Achtel, waar de volkse gebruiken op hem als kind een sterke indruk hadden gemaakt.

met dank aan Gust Laurysen en Dries Horsten

ELLENTRIK VAN PEER PLIMP

In de Gazet van Mol en Het Nieuwsblad van Geel uit 1927 lezen we dat Kempenaren die dat willen, zich kunnen aanmelden voor aansluiting op het elektriciteitsnet. Er was toen al wel elektriciteit in de Kempen, vooral in de industrie, maar pas in het Interbellum stroomt die door naar de huiskamers. Of toch niet!? In Meerhout hadden sommige gezinnen al langer elektrisch aangedreven huisverlichting. Dat hadden ze te danken aan de Peer Plimp, de eerste stroomleverancier van het dorp.

Peer Plimp heet eigenlijk Petrus Vermeerbergen. Hij was van 1901 tot 1922 de eigenaar en molenaar van de watermolen op de Grote Nete in Meerhout. In de Eerste Wereldoorlog krijgt Peer van de Duitsers bij wijze van oorlogscompensatie een installatie om elektriciteit op te wekken. De dynamo produceert zoveel kracht dat Peer er niet alleen graan mee kan malen en olie slaan, maar ook elektriciteit kan leveren aan enkele huizen in het centrum van Meerhout. Wanneer het malen 's avonds stopt, stijgt de voltage bruusk. Hierdoor springen de lampen in de Meerhoutse huizen. Gelukkig vindt Peer een manier om dit probleem op te lossen. Wanneer Peer 's avonds het molenrad gaat stilleggen, onderbreekt hij tweemaal kort de stroom. Hierdoor 'plimpen' de lampen in het dorp. Met dit signaal waarschuwt Peer de Meerhoutenaren om de lichtschakelaars uit te zetten.

Tip! De elektrische installatie van Peer Plimp hangt nog altijd in de watermolen, nu het Bezoekerscentrum van het Grote Netewoud.

naar Jan Melis en Janna Lefevere

Bron: brochure 'Watermolen Meerhout: een monument als poort voor het Grote Netewoud, www.kempenserfgoed.be, www.grotenetewoud.be

PRAKTISCH EN ELEGANT: HET BIDET

Een Amerikaanse toeriste ontdekte tijdens haar verblijf in een Parijs hotel voor het eerst een bidet in haar badkamer en vroeg aan het kamermeisje: "Oh, hoe mooi, is het bedoeld om er baby's in te wassen?", waarop het Franse kamermeisje antwoordde: "Nee, Madame, het is bedoeld om de baby's eruit te wassen!"

In de collectie van het Taxandriamuseum in Turnhout bevindt zich een bijzonder fraai meubelstuk uit het begin van de 19de eeuw, volledig in mahoniefineer uitgevoerd. Het meubel is geen ziekenstoel, zoals in tentoonstellingscatalogi vermeld, doch een stoel voor de intieme verzorging. Onder het afneembare deksel bevindt zich een zinken bekkenvormige bak. In de hoge rugleuning zijn onder een scharnierend deksel bakjes aangebracht. Hierin kunnen flacons met zepen en aromatische oliën geplaatst worden. Dergelijk wasbekken voor het onderlichaam, eene soort van leuningstoel; eene vrouwenbadkuip wordt een bidet genoemd. Het ontleent zijn benaming aan het Franse woord bidet, klein paardje, hetzij door de vormgelijkenis, of door de houding van wie erop zit.

Het bidet als meubeltje zou een uitvinding zijn van Franse meubelmakers op het einde van de 17de of begin van de 18de eeuw. Net zoals de po staat het bidet in de slaapkamer. Het is geen louter praktisch meubel, in eerste instantie ontworpen om de meer intieme zones van het lichaam te reinigen; het dient bovenal een luxueus en elegant object te zijn. Omdat lichamelijke netheid lang baadt in een sfeer van zondigheid en dus af te raden is vanuit zedelijkheidsoogpunt, duurt het tot in de 20ste eeuw voor het meubel een plaats weet te verwerven in de beter uitgeruste badkamers.

Een studie over het gebruik van het bidet houdt een boeiend aspect in van de westerse cultuurgeschiedenis, namelijk de veranderende attitudes tegenover lichaamsverzorging en hygiëne.

Marie-Paule Peeters, Archief & Musea Turnhout

© Bram Luyts voor Archief & Musea Turnhout

Bron: fiche 'Object van de maand - juni 2017 nr.105 - BIDET Taxandriamuseum' door Archief & Musea Turnhout

EEN GLASRAAM VAN FRANS VAN VLODROP

Glasramen, we kennen ze vooral van kerken, maar ook in woningen en andere gebouwen tref je hier en daar nog gebrandschilderde glas-in-loodramen aan. In de Kempen is zo'n raam misschien gemaakt door Frans Van Vlodrop (1909-1991). Hij groeide op in Roermond, dat toen een echte glazeniersstad was. Van Vlodrop leerde er het vak en liep er stages in bekende glasateliers. En in 1931 studeerde hij in Den Haag af als leraar kunsttekenen. Na zijn huwelijk in 1935 volgde hij zijn vrouw Gusta Keersmaekers naar Dessel. Hij verdiende er de kost met het ontwerpen en maken van mooie (dames)schoenen, een stiel die hij leerde van zijn ouders. Hij had 14 werknemers in dienst. Bij de opkomst van de industriële schoenfabrieken schakelde Frans van Vlodrop over op glas. Na WO II was er immers een grote vraag naar bouwglas.

Maar Van Vlodrop bood ook gebrandschilderde of gezandstraalde glasramen aan. Hij adverteerde met "Glasschilderwerken volgens alle tekeningen en modells ... Tekeningen en prijzen zonder verbintenis"; hij werkte vooral op bestelling en volgens de wensen van de klant. Van Vlodrop maakte glasramen voor de kerk van Geel-Larum, het rusthuis Sint-Lucia in Turnhout, het gemeentehuis van Retie, het oude gemeentehuis van Beerse, de oude drukkerij Proost in Turnhout, restaurant Den Engel in Balen, Gasthof De Beiaard in Postel, café Mitje in Poppel, taverne Brouwershuis in Dessel en voor heel wat particuliere woningen.

De laatste 20 jaar van zijn leven wijdde Frans Van Vlodrop volledig aan zijn schilderijen, gebrandschilderde glasramen en af en toe een prachtig zandtapijt. Zijn jaarlijkse tentoonstellingen in Postel kenden veel succes. De Kempen was zijn geliefkoosd thema. Maar het was de Kempen, zoals Frans Van Vlodrop ze nog gekend had, maar die, op hier en daar een relict na eigenlijk al verdwenen was: de "stille Kempen" op de purperen hei.

*Luc Damen
HK De Griffioen Dessel vzw*

Restaurant Den Engel in Balen

Glasraam in de oude gebouwen
van drukkerij Proost in Turnhout

Huiselijk tafereel met achter het venster de abdij van Postel

Restaurant Den Engel in Balen

De vier seizoenen

FRIJET OP MEN KEET!

Achter elk markant gebouw schuilt een trotse eigenaar die kosten noch moeite spaart om zijn woning te onderhouden. In de blogreeks 'Frijet op men keet' vertellen fiere eigenaars van erfgoedpanden hun verhaal.

Anne-Marie en Jan kochten een 10-tal jaar geleden woning Schellekens in Hoogstraten. Het pand is een verborgen parel, verstopt achter een rij bomen. Het dateert uit 1971 en is een ontwerp van Renaat Braem, een gerenommeerd architect die stage volgde bij Le Corbusier en vervolgens deze vernieuwende inzichten toepaste in België.

De echte eye-catcher is de westgevel die door middel van steunberen is opengewerkt met grote glaspartijen. Het geheel doet een beetje denken aan het paviljoen in het Middelheimpark in Antwerpen of aan een geraamte, zoals ook eigenares Anne-Marie aanhaalt.

Wanneer de zon schijnt, baadt het hele huis in het licht. "Zelfs door het kleine raampje in het dak komt precies op de middag het zonlicht binnenvallen." De woning heeft een open plan met maar heel weinig onderverdelingen. De grote leefruimte is gesitueerd langs de tuinzijde. Achter de kubusvormige haard met drie prominente schouwpijpen bevindt zich de studeerkamer. De boekenkast kan gedraaid worden om weer een nieuwe dynamiek in het huis te creëren en de ruimte te compartimenteren. Ook in één van de slaapkamers is dit principe toegepast.

Wat Anne-Marie en Jan het meest bijzonder vinden aan het huis is de structuur, de openheid en het licht: "Het leuke aan het huis zijn de hoekjes en kantjes, de witgeschilderde muren en de lichtinval. Ook het gevoel van samenhang door het open plan. Je hebt contact met iedereen in het huis." Het advies dat ze aan andere eigenaars van modernistische panden meegeven is om vooral dankbaar te zijn: "Geniet dagelijks van de schoonheid, de zeldzaamheid en de architectuur."

*door Charlotte Delannoye,
erfgoedconsulent IOED Erfgoed Noorderkempen*

Lees het hele artikel én de andere blogposts op erfgoednoorderkempen.be/project/frijet-op-men-keet

© Erfgoed Noorderkempen

HET KLEINSTE KAMERTJE OF 'HET HUISKE'

Bouwvoorschrift van 1916: 'Elke woning zal voorzien zijn van een gemak, welk zoodanig moet gemaakt worden dat het geen nadeel kan veroorzaken aan de openbare gezondheid; alsook de regels der zedigheid waarborgt. Er hoeft een deur aan te hangen en die deur moet in de open lucht uit geven; de bril moet van een scheel voorzien zijn. Binnengemakken worden niet geduld tenzij ze voorzien zijn van een luchtafsnijder of waterpomp. De gemak- en beerputten moeten gecementeerd worden en zoodanig dicht zijn dat er niets kan doordringen.'¹

Meestal stond toen een toilet apart van de woning en zag eruit als een klein huisje, vandaar ook de naam 'het huiske'. Dat er verplicht een deur moest aanhangen doet al veronderstellen dat het niet altijd het geval was. De deur had meestal een hartje.

Dat verwees echt niet naar onze hartjessymboliek, maar was het symbool van vruchtbaarheid. Alle Kempense grond had mest nodig, dus die was welkom. Een buitentoilet was een probleem tijdens de nacht, daarom was het gebruik van po's, nachtemmers en wc-stoelen algemeen. Wie ziet het nog voor zich: de houten stokken naast de bornput, waarop de po's hingen tijdens de dag?

Vermits er geen stromend water was voor 1960 in de gemeente Wechelderzande, was een binnenhuistoilet een probleem tenzij je die Brusselse 'juge' was, residerend in de zomer in zijn grote villa buiten het dorp van Wechelderzande. Hij had iets gevonden om het probleem op te lossen nl. een werkmans moest met een handpomp water doorheen een aantal buizen naar boven pompen in een reservoir, vanwaar het dan in de gietijzeren stortbak van het toilet kon lopen en die kon men met een charge ledigen in het toilet.

Het pompen gebeurde handmatig en was een moeilijk karwei, die 's morgens en 's avonds gebeurde. Dat het in de winters van toen niet mogelijk was wegens de strenge vorst was ook de reden waarom de Brusselaars de villa alleen 's zomers bewoonden.

Intussen is het kleinste kamertje fel veranderd en gaat men er met de inrichting wel eens uit de bol: foto's van de eigenaar in allerlei situaties, inspirerende aforismen, ludieke/uitdagende tegeltjes ... Op de eerste verdieping van De Hofkamer in Antwerpen vind je het boekentoilet, het meest luxueuze wc-vertrek uit die tijd (1771). De ruimte werd volledig ingericht als imitatiebibliotheek, de toiletpot heeft het uitzicht van een stapel boeken. Het boekentoilet is uniek in België!

Rosette Dillen, voorzitter Heemkundige Kring 'Norbert de Vrijter' uit Lille

Villa 'juge' op de Molenheide in Wechelderzande
© Rosette Dillen

¹ Gemeentelijk archief -Wechelderzande 1916 - bouwvoorschriften

EEN VERLOREN KINDERSCHAT

Archeologie is meer dan zomaar een schop in de grond steken of in het wilde weg met een metaaldetector zoeken naar vondsten. Met schop en truweel wordt de ondergrondse geschiedenis langzaam onthuld. Een opgraving is méér dan het zoeken naar muren en vloeren. Het vondstmateriaal geeft een blik op het leven uit het verleden.

Bij het archeologisch onderzoek op de Turnhoutse site Jacobsmarkt in 2009 werd achteraan de toenmalige woning Warandestraat 7 een bakstenen afvalput teruggevonden met hierin een bonte verzameling aan... speelgoedautootjes! Het groot aantal autootjes was verrassend: de archeologen groeven resten op van ongeveer 40 voertuigjes!

De vergelijking met een muntschat is groot. In vroegere tijden begroeven mensen bij gevaar hun kostbaarheden (veelal munten en juwelen). Vaak bleven deze echter verborgen, omdat de eigenaars omkwamen en geen kans meer hadden om hun eigendom op te graven.

Stelt de vraag zich ook bij deze speelgoedautootjes: zijn deze afgedankt of werden ze verstoppt om later terug te vinden? Hopelijk komen we het ooit te weten.

De collectie speelgoedautootjes vertegenwoordigt een periode van ruim 15 jaar, met gekende merken als Dinky Toys en Matchbox. Matchbox is het oudste merk, opgericht kort na de Tweede Wereldoorlog. Beide merken maakten autootjes in zamak in een schaal 1:43. Dinky Toys ging eind jaren '70 failliet, maar werd overgekocht door Matchbox, dat tegenwoordig deel uitmaakt van Mattel.

De kleine autootjes waren vroeger in haast elke kinderkamer terug te vinden, maar zijn tegenwoordig echte verzamelobjecten.

De wagentjes uit de opgraving Jacobsmarkt worden nu gekoesterd en kregen een mooie plek in het archeologisch depot.

Wim Tiri, vrijwilliger archeologisch depot

Wist je dat...

er zich op de 3de verdieping van het Nationaal Museum van de Speelkaart een depot vol opgegraven collecties bevindt? Het onroerenderfgoeddepot Noorderkempen bewaart archeologische vondsten uit 11 gemeenten. Kijk voor meer info op erfgoeddepotnoorderkempen.turnhout.be

Bewonder de wagentjes van maart tot mei 2024 in de mini-expo in de Bibliotheek van Turnhout.

© Onroerenderfgoeddepot 'Erfgoeddepot Noorderkempen'
Detailfoto speelgoedauto's

© Onroerenderfgoeddepot 'Erfgoeddepot Noorderkempen'
Afvalput tijdens de opgraving Jacobsmarkt Turnhout

DE OUDE BESCHERMING VAN DE HOEVE

In vroegere tijden geloofden mensen dat alle onheil, tegenspoed en ziekten van mens of dier, zoals een koe die geen melk wilde geven of het bederven van de voedselvoorraad, te wijten was aan kwade machten. Ter bescherming had men verschillende middelen bedacht.

Alle openingen van de hoeve moesten beveiligd worden zodat het kwaad niet naar binnen kon. Om de schouwopening af te schermen was er een kruis aan de bovenzijde van de gesmede zaaghaal of men hing een zilveren blinkende heksenbol in de haard. Een langs de schouw binnen vliegende heks zou zodanig schrikken van haar vervormd beeld in de heksenbol dat ze in achteruit de schouw zou verlaten. Wijwatervaatjes en kruisen met er achter een gewijd palmtakje in de verschillende ruimtes werkten ook beschermend.

Geloof en bijgeloof zijn dingen die in elkaar overvloeien. Onder de dorpels van ramen en deuren werd er dikwijls een “heilgdom” ingemetseld. Dat kon een kruisje zijn of een medaille van Maria. Het effect hiervan was dat een heks die over een dergelijke deur- of raamdorpel zou willen stappen als het ware door een onzichtbare hand zou worden tegengehouden. Toen ik ooit iemand in Kessel bezocht die in een gerenoveerde langgevelhoeve woont, toonde die me een geel koperen hartje waarop de naam Jezus stond. Dat hartje zat ooit ingemetseld onder een arduinen raamdorpel. Een wit gekalkt kruis boven een raam- of deuropening hield ook ongewenst bezoek tegen. Men noemt het een afweerkruis of een heksenkruis. De meest voorkomende plaats was boven het kelderraampje van de hoeve. In die kelder, onder de opkamer of voutekamer, stond immers een ganse voedselvoorraad. Afweerkruisen zijn zeer zeldzaam geworden. De heemkring van Oelegem heeft er een gekalkt aan het kelderraampje van hun bakhuis en in Bokrijk kun je er nog een zien aan het hoefetje van Janneke Coeckelbergs en aan de hoeve van Vorselaar.

Op de nokvorst van een strooien boerderijdak lagen er pluggen waarin donderbaard groeide. Die donderbaard hielp met zijn wortels mee om de nokpluggen bijeen te houden, maar in de volksmond beschermde die donderbaard tegen blikseminslag.

Luc Verachtert, Heemkundige Kring De Brakken

Literatuur over dit onderwerp:

“Bezem en kruis” van René Lambrechts Kempische boekhandel Retie 1974

“Magie, hekserij en volksgeloof” van Tensie Pellaert / Eddy Geentjens

DNB Uitgeverij Pelckmans 1986

DOE-HET-ZELF VOOR GEVORDERDEN

Om alle mooie en straffe verhalen neer te schrijven die naar boven kwamen tijdens het project Ons Buurtverhaal in Vorselaar komen we hier plek tekort. Het verhaal van Koen Smolders willen we je echter niet onthouden.

Alles begint wanneer Koen in 2005 naar televisie kijkt en stoot op een programma over hoe je zelf een vliegtuig bouwt. Hij beslist om de koe bij de horens te vatten en bij een vliegclub te gaan om te leren wat het inhoudt om met een vliegtuig te vliegen en hoe je er zelf eentje kan bouwen. Na de nodige opleidingen en met de juiste kennis op zak koopt hij in 2007 een zelfbouwpakket voor een vliegtuig. Voor de duidelijkheid: een écht vliegtuig, geen speelgoed- of modelbouwvliegtuig.

Het vliegtuig bouwen doet hij ... bij hem thuis in de garage en in de veranda. Zo tovert hij zijn interieur om tot een werkplaats, want dat is nodig om een vliegtuig te bouwen van zes meter lang met een vleugelbreedte van zes meter. Na vijf jaar is hij klaar en kan Koen het vliegtuig zijn luchtdeop geven. Ook vandaag vliegt hij nog regelmatig vanuit het vliegveld van Malle.

Tekst op basis van een interview van Annelies Tack met Koen Smolders.

© Annelies Tack

www.onsbuurtverhaal.be: een project van erfgoedcel Kempens Karakter over en met de buurt, buurtbewoners en hun erfgoed.

2 Nergens thuis?

HEIMWEE

De vertaling van het woord 'heimwee' is in het Frans 'mal du pays' en in het Engels 'homesickness'. Deze vertalingen dekken echter niet de volledige lading van onze Nederlandse term. Een wee of barenspijn is immers iets anders dan een ziekte. Een wee welt op, deint uit, neemt je hele lichaam over, doet pijn, maar leidt ook tot het ontstaan van iets nieuws. En zo is het ook met heimwee, want daaruit wordt een andere blik op je land van afkomst geboren. Wie niet meer in zijn eigen streek woont, kijkt daar immers met nieuwe ogen naar. Het verbeelde, ingebeelde, geïdealiseerde land wordt geboren. En voor sommigen betekent dat ook de geboorte van een voortdurende rusteloosheid: een onophoudelijk zoeken naar een thuis die er niet meer is, want wie terugkeert naar die heimat, wordt daar weer overvallen door een nieuw verdrietig verlangen: de heimwee naar het nieuwe land, de streek waar men zich ondertussen gesetteld heeft, een plaats veroverd heeft, een leven opgebouwd.

Het moet een gevoel zijn dat als een kabbelende beek doorheen de geschiedenis van ons mensen loopt, maar zoals zovele sporen van onze geschiedenis, moeilijk te vatten en te vergelijken is. Het is een emotie die mensen ooit uitdrukten in brieven, postkaarten of dagboeken, en tegenwoordig in mails, social media posts of blogberichten. Het komt aan de oppervlakte in verhalen die van de ene generatie aan de andere worden doorverteld...

Alison Luyten, collectief MOOS

GESTOLEN NELLEKE

Hier begint een familieverhaal, het verhaal van Gestolen Nelleke. Mijn naam is Florimond Cools, 82 jaar oud en een van de drie overgebleven familieleden van de stamboom Cools-Goetstouwers.

In de jaren 1850-1900 was het de gewoonte dat er voor een vrijgezel van boerenafkomst een boerderij werd gekocht. En zo gebeurde het ook in onze familie, de boerderij 'De Blauwe Hoef' aan de Donkweg te Essen-Heikant werd aangekocht voor Franciscus Cools. Natuurlijk moest er op een boerderij ook een vrouw aanwezig zijn, en dus werd er daar ook naar gezocht. In het gehucht Wildert, in de Bredestraat, woonde een boerengezin met zeven kinderen. De oudste dochter, Petronella, was de geschikte jonge vrouw om met Franciscus te koppelen. Tenminste, dat vonden zijn ouders. Maar de ouders van het meisje waren niet zo blij met die plannen. Petronella was voor hen een goeie hulp in huis voor de andere zes kinderen. Na heel wat overleg tussen de twee families gingen de plannen niet door. Maar de jonge Cools was een doordrijver, hij wilde en zou trouwen met het meisje van zijn dromen. Op een keer had hij met Petronella afgesproken dat hij 's nachts met een ladder naar hun boerderij zou komen. Hij zou haar langs het raam van de slaapkamer komen halen. Zij moest haar kleren en bezittingen in een koffer stoppen en zo gebeurde het ook. Franciscus haalde in het midden van de nacht zijn geliefde via de ladder naar beneden en met z'n tweeën vluchtten ze naar de boerderij van de familie Cools.

De volgende dag ontdekten de ouders van Petronella wat er gebeurd was en zij spoedden zich naar de boerderij van de familie Cools, om hun dochter terug te halen. Maar Petronella weigerde om terug naar huis te keren, ze bleef bij haar geliefde Franciscus. Na weer heel wat overleg en het vooruitzicht dat er al een boerderij gekocht was, werd er besloten dat de jongelui toch mochten trouwen. Het verliefde koppel huwde op 10 mei 1882. Door wat er gebeurd was kreeg zij vanaf toen de bijnaam 'Gestolen Nelleke'. Na de 'ontvoering' werden er ijzeren staven in het raam geplaatst en die zitten er op de dag van vandaag nog steeds in.

Flor Cools

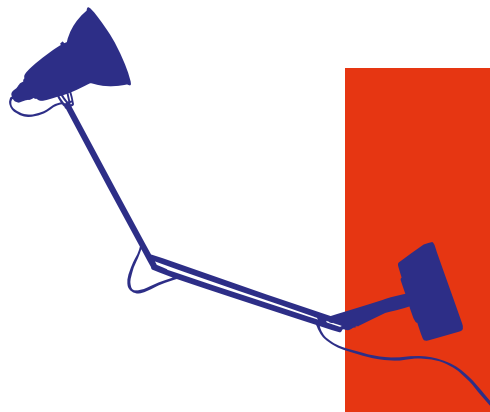
Bron: Dit is een fragment uit de folder Gestolen Nelleke door Flor Cools, 2022.

BATS!

Mijn kindertijd in Sint-Jozef Rijkevorsel verliep zorgeloos en het leek of het altijd zo zou blijven duren. Toen kwam 1958, het jaar dat ik 14 werd en er voor mij een heel ander leven begon. In die tijd kwamen de rijke mensen van Antwerpen iedere vakantie aan de nonnetjes vragen om gewillige, werkzame en deftige meisjes. Ik werd aangenomen. De volgende week stonden ze daar. Met een chique auto kwamen we in Antwerpen aan. Die mensen waar ik ging dienen, woonden in een prachtig herenhuis in een mooie buurt.

Ik moest alles onderhouden en poetsen. Ook bij het koken moest ik helpen, de afwas moest ik alleen doen. Ik wist niet wat me overkwam. 's Morgens moest ik om zes uur opstaan. Om tien uur 's avonds mocht ik naar mijn kleine kamertje, gebroken en totaal uitgeput. Huilend viel ik in slaap. Na 14 dagen dacht ik: Ik trap het hier af! Iedere dag stelde ik het weglopen uit want ik durfde toch niet goed. Op zekere morgen vertrok madame terwijl ik de hal aan het poetsen was. De tweeling van 9 maanden zat vastgeremd in de kakstoelen. Ik was aan het dweilen tot aan de voordeur, zette mijn emmer buiten, wou de mat die ik op de stoep had gelegd terug binnenleggen en bats!... de voordeur sloeg dicht. Stomverbaasd stond ik naar de voordeur te kijken ontdekkend dat die geen deurkruk had. Daar stond ik dan op straat en de tweeling binnen. Ik begon in paniek te wenen. Toen daagde de reddende engel op: de facteur. Hij bood aan om bij de burens te vragen of hij door hun huis, langs hun tuin over de tuinmuur met glasscherven mocht klimmen om de deur voor mij te openen. Ze konden de tweeling horen brullen. Ik was zo opgelucht toen de postbode de voordeur opendeed en ik de tweeling in hun bedjes kon leggen. En ik hoopte dat meneer en madame het niet te weten zouden komen. Maar dat was buiten de burens gerekend...

Lisette Van Gorp

Louisa Van Gorp en Lisette Van Gorp in de zoo in Antwerpen rond 1955.
Fotograaf: moeder Clemans Janssens

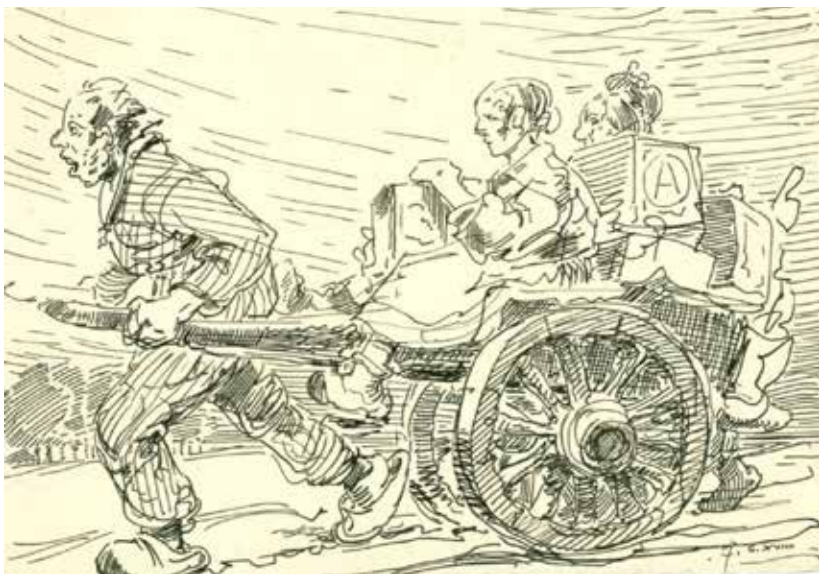
Fragment uit 'Zwoegen en Zwijgen', een artikel van Lisette Van Gorp, gepubliceerd in jaarboek Heemkundige Kring van Rijkevorsel 2006 en jaarboek De Vlierbes XXXIII 2011

VERHUIZEN IS EEN FEEST!

Maar weinig mensen vinden verhuizen fijn. Voor veel Kempenaren was verhuizen iets wat ze jaarlijks deden. Het hangt samen met agrarische gebruiken die we vandaag niet meer kennen.

Nog tot in het begin van de 20ste eeuw vond je in landelijke dorpen zoals Olmen nog heel wat boerderijen die verpacht werden. De pacht of huur van een boerderij kon vroeger van jaar tot jaar opgezegd worden. Een huursysteem volgens het principe 3-6-9 jaar bestond nog niet. Boeren en hun gezin moesten dus vaak verhuizen. Dat kon zijn omdat ze de boerderij niet langer konden betalen of omdat er een meningsverschil was met de eigenaar of heer van de boerderij.

Het verhuizen gebeurde op een vast tijdstip, namelijk na de winter en ten laatste op 17 maart. Verhuizen is en was ook toen een hele karwei. Verhuisfirma's waren er niet, maar er was wel de gemeenschap en onderlinge solidariteit tussen de boeren. Wie verhuisde, kon rekenen op veel helpende handen. Er was wel één voorwaarde: het verhuizen moest een feest zijn!

© Collectie: Stedelijk Museum Hoogstraten
Verhuis - Alfred Ost

Wanneer een boerenfamilie naar een nieuwe buurt werd 'overgehaald', gebeurde dit in een versierde kar. De boerenmeisjes uit de nieuwe buurt maakten rozenbloemen en knipten linten om de karren en paarden te versieren. Op de verhuisdag zelf trokken de boeren, jong en oud, met hun versierde karren en met een uitbundige sfeer naar het boerengezin. Aan de boerderij sprong iedereen van de kar, danste rond de boerin en gaven ze haar een papieren bloemenkrans. De meisjes haalden de koeien uit de stal. Nadien hielp iedereen bij het laden van de karren. Het gezin zelf mocht plaatsnemen in een huifkar. Tijdens de tocht richting de nieuwe stek liepen de meisjes arm in arm en probeerden de jongens zo dicht mogelijk bij de meisjes te zijn. Onderweg moest de ingehaalde boer regelmatig trakteren in de herbergen die ze passeerden. Eens 'thuis' aangekomen, ging het feest verder. Er werd gezongen en gedanst tot in de vroege uren. En nog was het feest niet gedaan! Twee weken na de verhuis kwamen de burens bij het nieuwe boerengezin op de koffie. Opnieuw, en iets meer sereen, maakten de burens kennis met het boerengezin. Vaak hadden ze een geschenk bij: een Onze-Lieve-Vrouwebeeld onder een stolp voor de boerin en een pijp voor de boer waren klassiekers.

Dankzij het verhuizen werden heel wat liedjes nog lange tijd doorgegeven. Enkele voorbeelden:

In Hulsen willen wij niet wonen
Daar zijhn er de wijven te slecht (zwet)
In Olmen willen wij wel wonen
Daar zijn ze met bloemen geplekt
(Lied uit Olmen)

Wij gaan de boer al halen,
een boer naar onzen zin.
Hij moet het Laar al in.
In Poppel wilde hij niet wonen;
Daar zijn de wijven te kwaad,
maar in Weld onder de bomen
daar zijn zij een beetje beter waard.
(Lied uit Weelde)

*naar François Jennen,
Olmense Vereniging voor Heemkunde en Geschiedenis*

TWEE KEMPENSE JONGENS IN CANADA

In 1953 vertrokken Marcel en Jos, twee 22-jarige kameraden uit Arendonk, naar Canada. Zij wilden ‘gaan boeren’ aan de andere kant van de Atlantische Oceaan, en maakten zo deel uit van een grote emigratiegolf van Belgen naar Canada, die aansloot bij deiningen die al bezig waren sinds het einde van de negentiende eeuw.

In hun beloofde land lieten de ideale omstandigheden echter nog even op zich wachten en een hele tijd trokken de jongens van job naar job, en van huis naar huis. Ze namen jobs aan in de landbouw, in de bieten- en tabaksteelt, en bij de bouw van pijpleidingen. Ze werkten ook aan de spoorwegen, waar ze in de treinwagons sliepen en aten, en voerden allerlei karweien uit die de Canadezen zelf niet wilden doen, zoals de treinsporen opkuisen nadat een losgebroken koe was overreden door een trein.

In januari 1954 stuurde Marcel wat foto's naar het thuisfront en schreef: *“Helemaal ingesneeuwd heb ik tijd om mijn huiselijke bezigheden te doen. Ik doen den afwas, misschien een week geleden dat het de laatste keer was. Ge ziet, het huis is vervallen maar met goede wil en wat tijd maakt Leo dat wel in orde.”* Enkele maanden later hadden de jongens een nieuwe auto gekocht en berichtte hij daarover: *“Onze nieuwe car, ik en de Jos en onze nieuwe huisgenoten, de vrouw Maria en haar kinderen August, Ila en Greta; daar hebben we weer een nieuwe thuis gevonden. Dat gaat tenminste toch beter dan zelf u pot te draaien.”*

In 1955 slaagden Jos en Marcel erin om hun eerste boerderij te kopen. Nadat Marcel getrouwd was met een uitgeweken Vlaamse in Canada, kregen ze zeven kinderen waarmee ze in 1970 terug naar zijn geboortedorp Arendonk verhuisden. Acht jaren en een achtste kind later keerde het hele gezin in 1978 weer terug naar Canada.

Alison Luyten, collectief MOOS

Bronnen:

- Jaenen, Cornelius J. Promotors, Planters and Pioneers. The Course and Context of Belgian Settlement in Western Canada. University of Calgary Press, 2011.
- Jaumain, Serge. “De Belgen in Canada: in de watten gelegde inwijkelingen.” Belgische Emigranten: oorlogsvluchtelingen, economische emigranten en politieke vluchtelingen uit onze streken van de 16de eeuw tot vandaag, Morelli, Anne (red.), EPO 1990, pp. 108-122.
- East Williams Townships History Book Committee. Past and Present of East Williams Township. Friessen Co., 1998.
- Stynen, Andreas. Boer Vindt Land: Vlaamse Migranten En Noord-Amerika. Davidsfonds, 2014.
- Jos Geudens. Interview. Afgenomen door Marian Van Deuren, 23 juli 2021.
- Marian en Frank Van Deuren. Interview. Afgenomen door Alison Luyten, 29 augustus 2021.

© Privé-archief familie Van Deuren
Jos, Marcel, en hun nieuwe auto en huisgenoten, 15 mei 1954

Collectief MOOS startte in januari 2024 met het project *d r o m (t) h u i s* en brengt daarmee de migratiebewegingen van en naar de Kempen in kaart, vroeger en nu. Door ons begrip van de concepten ‘huis’ en ‘thuis’ te onderzoeken, zal het leiden naar een “Atlas van de huiselijkheid” en twee wandelroutes met verhalen, in Merksplas en Turnhout.

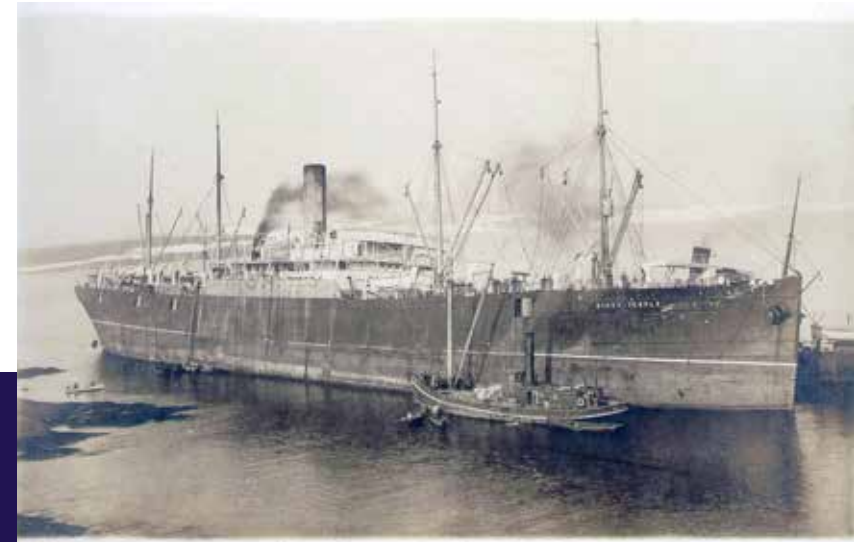
VER WEG VAN HUIS

Toen Leonard in 1911 van België naar Canada emigreerde, had hij nooit kunnen raden in welke vreselijke omstandigheden hij terug in zijn vaderland zou belanden...

Het levensverhaal van Leonard Amandus Berkvens begint in 1885 in de Lange Kwikstraat in Beerse. Hij huwde met Theresia Hendrickx in 1910. Eén jaar later besloten zij te emigreren naar Canada. Wat bracht Leonard en Theresia ertoe om dit avontuur aan te gaan en hun geboorteland, ouders, broers en zussen te verlaten, wetende dat ze elkaar wellicht nooit meer zouden terugzien? Dat is niet geweten... Het jonge koppel vertrok op 10 mei 1911 met het stoomschip SS Mount Temple van de Red Star Line.

Leonard Berkvens met vrouw Theresia Hendrickx en twee van hun kinderen (1945)

© Postkaart 1907, publiek domein, via Wikimedia Commons
Stoomschip voor passagiersvervoer SS Mount Temple

In Yorkton, Canada ging Leonard aan de slag als helper van een timmerman. Later werkte hij voor de Canadese spoorwegen. In 1914 brak in Europa de Eerste Wereldoorlog uit. In een brief aan zijn ouders schreef Leonard dat hij zich grote zorgen maakte. In 1916 verloor Leonard plots zijn job bij de spoorwegen: mannen die fysiek in orde waren, werden ontslagen om hen te dwingen naar het leger te gaan! Leonard verbleef met het Canadese leger in Groot-Brittannië, Frankrijk en... België, zijn vaderland. Het was echter geen blij weerzien. Leonard belandde in de loopgraven aan de IJzer. In augustus 1918 raakte hij daar zwaargewond bij een veldslag en werd teruggebracht naar Groot-Brittannië. Toen hij voldoende hersteld was, kwam hij terecht in het Dear Lodge ziekenhuis voor soldaten in Winnipeg. Na zijn herstel begon Leonard te werken als tuinier in het Winnipeg stadspark. Toen de Canadese regering belastingvrije landbouwgrond aanbood aan oorlogsveteranen, nam Leonard dit aantrekkelijke voorstel aan en werd landbouwer. In 1926 kocht hij een boerderij met 60 ha grond en begon op grotere schaal aan landbouw te doen. Leonard en Theresia kregen negen kinderen waarvan de nazaten nog steeds in Canada wonen.

Robert Maes, wiens overgrootmoeder Tilleke een zus was van Leonard Berkvens

AAN DE TOOG MET ASIELZOEKERS

Sinds 2001 is de voormalige Duitse kazerne in Arendonk een opvangcentrum voor vluchtelingen. Een ploeg van vrijwilligers probeert de asielzoekers zich er zoveel mogelijk thuis te doen voelen. Staf was van 2001 tot 2012 fietsvrijwilliger. Tweemaal per week maakte hij met asielzoekers een rit door het dorp langs de apotheek, de supermarkt, het zwembad...

Staf: "Eigenlijk een gek idee: als men te voet of per camion vanuit Afghanistan in Arendonk geraakt, dan moet de weg vinden naar de Delhaize niet zo moeilijk zijn... We sloten onze ritten af met een pintje en dan kwamen de persoonlijke verhalen naar boven: leuke anekdotes, maar ook veel treurige verhalen vol heimwee..."

Jolana groeide op in Armenië toen dat deel was van de Sovjet-Unie en trouwde met een Rus. Toen werd Armenië weer onafhankelijk en alles wat Russisch was, werd de kop van Jut, zo ook Jolana's echtgenoot en hun twee zonen. Na martelingen in de gevangenis vluchtten de twee zonen naar het buitenland. Haar man overleefde het echter niet. Jolana was alle miserie beu en vertrok naar het Westen.

Jonathan uit Kenia was de jongste van 29 kinderen! Zijn pa had vier vrouwen en zag ze allemaal even graag. Jonathan werkte voor het ministerie van sport en cultuur. 't was één en al corruptie, vertelde hij. Door het onrecht aan te kaarten, groef Jonathan echter zijn eigen graf. Na een gevangenisstraf van 3 maanden kon zijn familie hem vrijkopen en nam Jonathan de benen naar België.

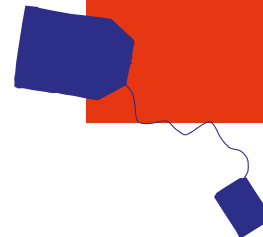
De Russische Jouri groeide op in Grozny, de hoofdstad van Tsjetsjenië. Daar schopte hij het tot directeur van de openbare dierentuin. Toen de burgeroorlog uitbrak, werden alle allochtonen bedreigd. Bij de tweede bezetting van Grozny besloot Jouri met zijn drie oudste kinderen te vluchten. De beesten in zijn dierentuin waren dan al lang gaan lopen of opgegeten... Nu was hij aan de beurt!

Ik weet niet waar Jolana, Jonathan, Jouri en alle anderen uiteindelijk terechtgekomen zijn. Hopelijk vonden ze een nieuwe thuis."

Staf Lasters, AWEG

© Collectie AWEG - Waar van 1960 tot 1977 de Duitse basis was, worden nu asielzoekers opgevangen.

OP DE VLUCHT OP 10 MEI 1940

De Tweede Wereldoorlog brak uit. Mijn broer was gemobiliseerd en ons moeder gaf hem nog rap een paternoster mee. Ik was bijna zes jaar, maar ik herinner nog goed de schrik van de andere generatie voor de Duitse pinhelmen van de Eerste Wereldoorlog.

We gingen dus vluchten.

Wij hadden een platte wagen om kolen uit te voeren. Die werd grondig gekuist en de schoftjes werden er opgezet. Er werden een paar matrassen op de wagen gelegd en al de kinderen van de gezinnen die mee gingen vluchten, werden op de wagen gezet. Voor op de bok zat nonkel Gust Van Looy, Franciscus Van Camp en mijn vader die het paard mende. Zo reden we richting Nieuwendijk in Itegem en vervolgens naar Putte. In Putte konden we niet verder omdat de baan afgezet was. We kregen onderdak in de parochiezaal en hebben daar geslapen.

De volgende dag werd er beslist terug naar huis te rijden. In Itegem kwamen we een groep soldaten tegen. Die hadden hoogstwaarschijnlijk een winkel geplunderd en ze gooiden een bokaal met sikskens (Huirtuits voor karamellen/snoepjes) op de wagen. Wat een meevaller. We begonnen direct te snoepen. Het waren goei cramellen en we aten allen met veel plezier ... tot ... één van de moeders vond dat het toch zo stil was en kwam kijken. Ze vroeg vanwaar het snoepgoed kwam en we zegden dat we die van de soldaten gekregen hadden. Groot alarm want het was een groep Duitse soldaten. Iemand zei : 'Die sikskens zijn zeker vergiftigd,' maar we hielden de bokaal goed vast. Niemand is ziek geworden, sommigen een heel klein beetje misselijk hoogstwaarschijnlijk omdat ze teveel gesnoept hadden. In de late namiddag waren we terug thuis.

We zijn niet meer gaan vluchten, maar zijn de rest van de oorlog thuis gebleven.

Maria Dockx

Club Kempen

bijlage voor KempenKids

Voel je thuis tussen Kempens erfgoed !

Van een huis een thuis maken is van alle tijden. Ontdek welke woorden, gereedschappen en dieren men vroeger vond in en rond het huis.

Die zakdoek van toen

'k Herinner het mij alsof het gisteren was
Grootmoeders zakdoek in de vuile was
Een rode lap met grote witte bollen
Zo groot!!! Je kon er je beide 'pollekes' inrollen!

Moederkes zakdoek deed goed zijn werk
Bij het afstoffen van het kruisbeeld in de kerk
Goedgelovig zoals ons moederke was
Kwam de zakdoek na de biecht goed van pas!

Moest moederke iets onthouden wat er in de straat werd gezegd
Werd er in die grote zakdoek een knoop gelegd
Die knoop deed dienst om grootmoekes geheugen op te frissen
Zo hoefde ze geen enkel afspraakje te missen!

'k Weet nog dat ik met mijn fietske gevallen was
Die rode zakdoek kwam verdomd goed van pas
Ik weende toentertijd snottebellen lang
En moemoe veegde ze af weliswaar onder lichte dwang!

Had ik een vieze mond van 't snoepen
Die zakdoek kwam als geroepen
Moemoe wilde immers dat er proper werd gegeten
Mijn rooie wangetjes hebben het zeker geweten!

Met de jaarlijkse kermis moest ge fris ruiken
Een te dure zeep mocht ge niet gebruiken
Een vleugje Eau de Cologne op die snotdoek
Richting spiegeltent naar een lief op zoek!

Je voeten mochten stinken
Maar je schoenen moesten blinken
Had je geen schoenborstel binnen bereik
Tja...weer die vod...je was de koning te rijk!

Kinderspellekes werden vroeger ook begeerd
Ik ben ze nog steeds niet verleerd
Heerlijke momenten van 'zakdoek leggen'
En "niemand mocht iets zeggen"!

De zomers van toen waren uitzonderlijk warm
Voor een zonnehoed waren we veel te arm
De oplossing lag natuurlijk voor de hand
Een zakdoek op je kop tegen de zonnebrand!

Moest je in de vroege ochtend naar 't veld
Dan werden uw bokes gesmeerd en geteld
De oude zakdoek werd tot knapzak gedoopt
Tevens werd er een stok aan geknoot!

Ik koester die rode zakdoek met witte stippen
Daar kan het schoonste kanten doekje niet aan tippen
Diep verstopt in grootmoekes zak...
gaf hij mij liefde, warmte, troost en gemak!

Ach...waar is die verloren tijd
Voorgoed voorbij...we zijn hem kwijt
Een ding mogen jullie allen weten
Grootmoeke en haar zakdoek zal ik nooit vergeten!

auteur: Mo'Nique Soeffers

Rebus

v=o e=s

n=w

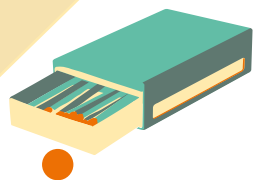
m=th

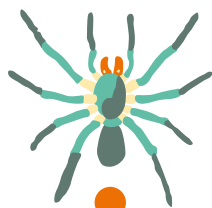
d=st

Dialectquiz

Verbind de tekening met het juiste woord.

● kremglas

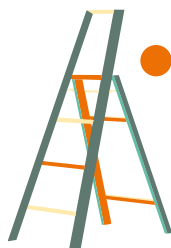

● leer

● lampedeir

● stekkedozeke

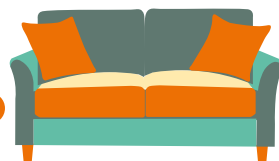

● spinnekop

● zeurg

● limonaat mè een strooike

● klak

Kampen bouwen

Het is een woensdagmiddag in mei, in het jaar 1967. Ik ben 10 jaar oud. Schoolbel, de fiets op, spurten naar huis, fiets aan de kant, speelkieren aan, en direct naar mijn kamp! Enkele dagen geleden heb ik de ideale plaats gevonden in een boom achter de wei. Dit gaat een boomhut worden zoals er nog nooit één gebouwd is!

Soms hebben grote mensen spullen waar ze vanaf willen. Ze denken dan: "als ik het niet zie, is het er niet meer". Dus een oude pomp, een kapotte stoel, stukken vloerbedekking... Het wordt allemaal in de houtkant aan de wei gedumpt. Fantastisch! Ik vind een kleerkast! Dat lijkt wel op een kant en klare boomhut. Wat een vondst! Eerst moet er wel een geheime doorgang naar de bouwplaats gemaakt worden, dwars door bramen en netels. Enkele losse stukken van de kleerkast zijn een ideale loopplank door de wildernis.

Nadat mijn vriend Roger geheimhouding gezworen heeft, mag hij mee helpen om de helft van de kast in de boom te hijsen. Met een voorraad nagels en touw wordt het bouwsel vastgemaakt aan 2 stoere takken, enkele meters boven de grond.

Een halve dag later zit ik knus en veilig in mijn kamp, bewapend met een houten geweer en een boomstronk-kanon. Door een grote spleet kan ik alles zien. Elke vijand wordt van grote afstand uitgeschakeld voor hij enig onraad kan bespeuren. Wat ben ik sterk en machtig... Ik kan lekker genieten in de kleerkast-in-de-boom.

Ogen dicht, alles stil, veilig geborgen in mijn eigen huisje, en alle mogelijkheden van de kindertijd... Heerlijk!

Groetjes van een dromer

Bij Kastelse kabouters thuis

In Kasterlee zie je in de winter niet zo vaak kabouters op de Kabouterkesberg. Ze houden niet van de kou. Dan zitten die lieve mannekes en vrouwkes met hun kindjes lekker thuis. Ze wonen in holletjes diep onder het zand van de berg. Het is er heel gezellig en warm. Vervelen doen ze zich daar zeker niet. Ze zijn altijd wel met iets bezig. Kabouters zijn heel handig met steen. Vanalles kunnen ze ermee maken: stoeltjes, tafeltjes, potten en pannen... Ze steken veel tijd in het bereiden van lekker eten: heerlijke broodjes, koekjes of patatjes met veel groenten.

Liefst van al maakt Kabouter Kok lekkere gerechten met pompoenen. Die hebben ze in Kasterlee heel veel en ook heel dikke, genoeg voor de hele winter. Elke zondag is er een pompoenfeestje. Dan komen alle kabouters samen in een grote zaal. Daar staan op de tafels heel grote potten pompoenpap. Met hun stenen lepeltjes eten alle kabouters dan hun buikje barstensvol.

door kabouter Pomponneke verteld aan zijn vriend Luc Swerts

Zoek de 7 verschillen

De kostgever met zijn gezin; twee patiënten zittende langs het venster.
Le nourricier et sa famille; deux malades sont assis du côté de la fenêtre.

foto 'Geel, een gastgezin aan tafel' uit Archief OPZ Geel via www.kempensergoed.be

Woordzoeker

Zoek in het raster de 15 woorden. Met de overgebleven letters vind je het vervolg van de spreuk "Als de kat van huis is..."

- appartement
- bezoek
- eten
- gezellig
- internaat
- logeren
- meubels
- ontspannen
- slapen
- sleutel
- spelen
- tent
- wc
- woning
- woonwagen

D	N	A	N	N	T	S	S	G	I	T
E	E	N	E	N	D	P	E	N	N	W
S	R	T	E	E	E	Z	T	E	S	O
L	E	T	M	L	E	E	M	L	S	O
E	G	U	E	L	R	E	A	L	G	N
U	O	N	L	N	T	P	E	I	N	W
T	L	I	A	R	E	B	Z	E	I	A
E	G	A	A	N	U	N	O	P	N	G
L	T	P	B	E	Z	O	E	K	O	E
T	P	A	M	F	W	C	E	L	W	N
A	N	E	N	N	A	P	S	T	N	O

Als de kat van huis is,.....

Deze kinderbijlage is een ontwerp van het leerbedrijf van het 7de jaar publiciteit en illustratie.

Heilig Graf

3 Zo voelt/ruikt/smaakt/klinkt thuis

Jef Simons, in de volksmond Jef Polygon genoemd, fietst vanuit Brasschaat-Centrum zijn geliefde woonplaats Maria-ter-Heide binnen. "Ik ben bijna thuis" glimlacht hij, "want ik ruik den bok van de Munt al!" De oude bok van Sterckx was in de wijde omgeving bekend om zijn onwelriekend odeurke! Hij passeert de gebouwen van "Notre-Dame des Bruyère", de blauw nonnen, en hoort tuinman Jules van 't Pensioonaat fluiten.

Je thuis voelen doe je met je zintuigen, die vertrouwde geur, geluiden en indrukken. Hoe je beweegt en je gedraagt in je thuisplek zijn vervat in vele kleine gewoonten en gebruiken. Wat doe je wanneer je "doet alsof je thuis bent"?

*Uit het interview met Wård Smets
(YouTube Regionaal Landschap de Voorkempen en expo op www.kempenserfgoed.be);
Aangevuld door Leen Dierckx, Erfgoed Voorkempen*

Handpop Jef Polygon

DAGELIJKSE KOST

Was- en poetsmiddelen, huisdieren, meubelen, allemaal geven ze een woning zijn eigen geur, het aroma van 'thuis'. Maar niets zorgt méér voor dat 'huisparfum' dan de maaltijden die er worden klaargemaakt.

Vroeger had vrijwel ieder huisgezin zijn eigen moestuin en enkele dieren, die voor eieren en melk zorgden, maar ook eigenhandig werden geslacht en verorberd als de tijd er rijp voor was. Alles gebeurde veel kleinschaliger en vooral thuis.

Het middagmaal was 100 jaar geleden de belangrijkste maaltijd van de dag. Iedereen liet het werk op de boerderij even voor wat het was en schoof bij aan tafel. In de meeste gezinnen kookte moeder elke dag verse soep. In de zomer was dat soep van groenten uit de eigen moestuin: ui, prei, wortelen en selder. In de winter was het meestal bonen- of erwtensoep, al dan niet met spek. Eventueel voegde een bouillonblokje van Liebig de smaak van vlees toe aan de soep. In menig gezin werden de educatieve Liebigprentjes gespaard.

De meeste vrouwen hadden geen tijd om veel zorg aan het eten te besteden, omdat zij de hele dag op de boerderij werkten. Daarom werd vaak "stoemp" bereid, waarin groenten en aardappelen bijeen werden gedaan die de hele voormiddag op het vuur konden sudderen. Als er een varken geslacht was, werd de hutsepot nog verrijkt met een varkenspoot, een stuk spek of enkele ribbetjes.

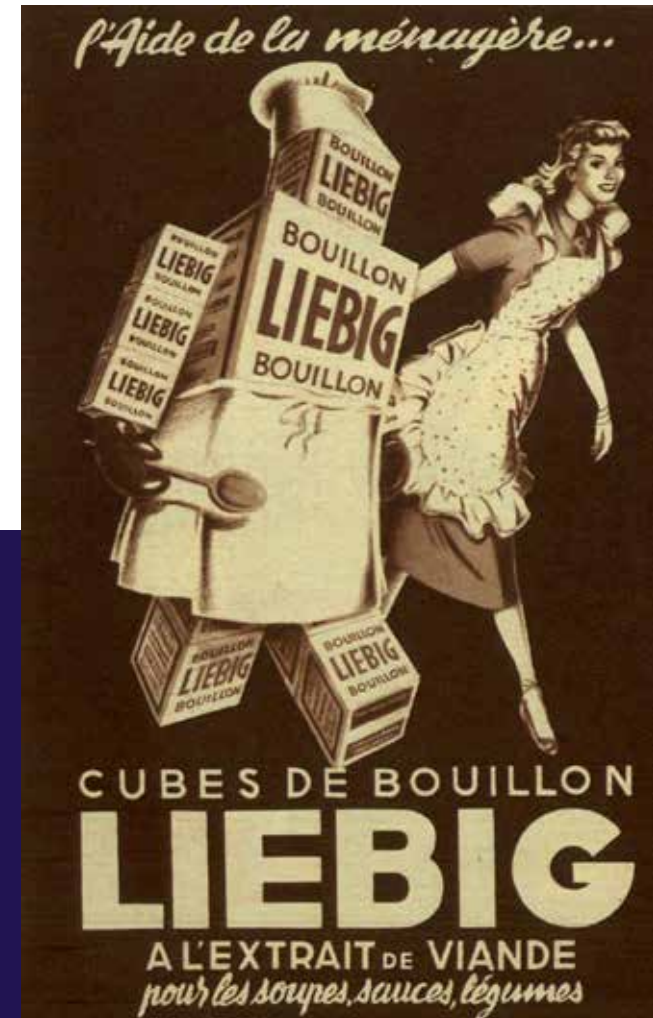
Als er vis op tafel verscheen, was dat meestal haring in al zijn vormen: vers, zuur, gedroogd of gerookt. In de meeste Kempense dorpen kwam er regelmatig een visverkoper aan de deur, die achter op zijn fiets een kistje bakharing meezeulde. Ook andere vis kwam al eens op tafel, die dan gevangen werd in een naburige waterloop.

Sindsdien is er veel veranderd, maar de geur van warme gerechten en het gevoel van thuis, die blijven voor eeuwig met elkaar verbonden.

Guido Theunissen, Heemkundige Kring De Vlierbes Beerse-Vlimmeren

Bron: Personeelsblad La Metallo-Chimique, nr. 75 en 77, 1998

© Collectie Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG)

Uitgegeven in opdracht van Liebig, 1950. Gepubliceerd in: Le Patriot Illustré, januari 1950.

Reclame voor Liebig-bouillonblokjes. De blokjes voegden een hartige vleessmaak toe aan soepen en sauzen. De Liebigrobot, opgebouwd uit bouillonblokjes, deed jarenlang dienst in reclamecampagnes.

De volledige versie van het verhaal over dagelijkse kost kan je nalezen op www.erfgoeddagkempen.be.

THUIS IN TER SPEELBERGEN IN BEERZEL

In 1958 verhuisden wij naar de ambtswoning in het Openluchtmuseum van Bokrijk, waar ons vader Jozef Weyns conservator was. Onze thuis bleef echter Ter Speelbergen: het huis in Beerzel dat onze ouders voor ons bouwden en waar wij de weekends en vakanties doorbrachten.

De wekelijkse verhuis van Bokrijk naar Ter Speelbergen was memorabel. Zes kinderen in een tweedehands auto gestuwd, eerst nog zoeken en sakkeren op Karel die het weer eens ergens uithing. Katelijne kroop vooraan onder het dashboard zodat de politie niet zou merken met hoeveel wij daar wel in zaten. Verschillende jaren zat Peet Schriek, onze grootmoeder, daar ook nog bij, en moeder had een grote pot met gereedgemaakte soep tussen haar benen. Onze boekentassen gingen telkens mee, maar die deden we tijdens de weekends niet open omdat er in Ter Speelbergen zoveel plezanter dingen te doen waren dan voor school te leren.

Ter Speelbergen was voor ons vrije tijd. Het was een gastvrij huis, getuige daarvan het indrukwekkende gastenboek waar vader veel zorg aan besteedde. Wij - de kinderen - werden altijd in min of meerdere mate betrokken bij de gebeurtenissen: om Lambiek te gaan tappen uit het vat dat in de kelder lag, om te zingen voor de bezoekers, om naar verhalen te luisteren aan de open haard ... Als er voorname gasten waren zaten wij gewoon mee aan tafel, luisterden we naar de verhalen, ook als die in het Frans, Duits of Engels waren, en zo leerden we veel bij.

Zandtekening gemaakt ter gelegenheid van een meiboomplanting.
© Katelijne Weyns

Hoogtepunt in ons familiale leven waren de jaarlijkse Meiboomplantingen in Ter Speelbergen. Al dat bekend volk dat toestroomde op de spelewei van Ter Speelbergen om de nieuwe lente, het nieuwe leven te verwelkomen. Geburen, vrienden van dichtbij en van heel ver: wij waren als één grote familie verenigd rond de zinnebeeldige Meiboom.

Zo was onze thuis.

Lodewijk Weyns

De volledige versie van het verhaal over Ter Speelbergen kan je nalezen op www.erfgoeddagkempem.be.

THUIS IS WAAR MIJN STELLA STAAT

'Thuis is waar mijn Stella staat', zo klonk destijds de reclame van de Stella bieren. In een korte bijdrage wil ik hier vertellen over mijn persoonlijke thuis. Door gezinsuitbreiding of een andere reden, verhuisde die 'Stella' wel eens van plaats.

In 1945 werd onze familie uitgebreid met een tweeling. Het huisje waar we woonden werd te klein en zo verhuisden we naar een huis in het midden van de velden. De verhuis gebeurde met paard en kar zoals toen gebruikelijk was. Hier hadden we nu wel een groot huis: een kleine langgevelhoeve met aan de westzijde de schuur, daarnaast de potstal en aan de oostkant het woonhuis en de slaapkamers.

Boven in het huis was er ook een grote zolder die we gebruikten om graan te drogen. Langs de westgevel van ons huis, onder de lindebomen, liep er een karspoor dat vanaf de Schuurveldstraat door de velden richting Oosterwijk ging en langs waar wij naar school en kerk gingen. In het najaar en tijdens de winter was deze weg wel heel slijkerig en was het steeds moeilijk om een beetje proper in de school of kerk te geraken.

Toen we nog maar pas in dat huis onze intrek genomen hadden, bleek dat er in de stal en schuur ook heel veel ratten en muizen aanwezig waren. Het gebeurde hier regelmatig dat de ratten boven ons hoofd over een houten balk van het kippenhok naar het varkenskot liepen. Af en toe was er zelfs een rat die zich de luxe permitteerde om halfweg even halt te houden en naar ons te kijken terwijl we daar op een stoel zaten aan de tafel!

Als kinderen was onze angst voor die ratten en muizen wel groot! De muizen kregen we goed onder controle door een kat in huis te halen. Vader haalde een paar planken uit de houten zoldervloer en zo kon de kat de muizen, die zich schuil hielden onder de houten zoldervloer, wel vangen.

Fons Liekens, Heemkring De Linde, Olen

Mijn ouders, Emiel Liekens en Elisabeth Van Lommel, voor ons huis

De originele en uitgebreide tekst kan je nalezen op www.erfgoeddagkempem.be

ALTIJD ZO GEWEEST, ALTIJD ZO GEDAAN

Al jaar en dag snijden wij de uiteinden van de worsten af, vooraleer we ze bakken in de pan. Altijd zo geweest, altijd zo gedaan. Op een dag vraagt mijn dochter: “Papa, waarom snijd je altijd de stukjes van de worstjes af?” Op zo’n eenvoudige vraag kon ik simpelweg niet antwoorden. Dus gingen we maar verhaal halen bij mijn moeder. “Oma, waarom snijden jullie altijd de stukjes van de worstjes af?” Mijn moeder heeft een blik in haar ogen alsof de aarde van onder haar voeten verdwijnt. Goed, duidelijk, we moeten nog een generatie verder op onderzoek. “Moemoe, waarom snijden jullie altijd de stukjes van de worstjes af?” Moemoe antwoordt: “Maar kindje toch, bakken jullie nog steeds worstjes in een veel te klein pannetje?”

Al jaar en dag roep ik als het discussie is. Altijd zo geweest, altijd zo gedaan. Op een dag vraagt mijn dochter: “Papa, waarom roep jij altijd zo?” Op zo’n eenvoudige vraag kon ik simpelweg niet antwoorden. Dus ging ik verhaal halen bij mijn moeder. “Waarom roepen wij altijd als het discussie is?” Mijn moeder heeft een blik in haar ogen alsof de aarde van onder haar voeten verdwijnt. Goed, duidelijk, we moeten nog een generatie verder op onderzoek. “Moeke, waarom roepen wij altijd als het discussie is?” “Seg wat voor een vraag is dat nu!”

Al een chance dat mijn nonkel wel iets zinnigs te vertellen heeft. “Moeke en voke zijn vroeger moeten trouwen, omdat moeke zwanger was van voke. Later hadden ze het niet makkelijk. Moeke wou teveel, voke zei te weinig. Dus als het teveel werd, ging voke op de lappen in de Nieuwstraat in Herentals, kwam hij zat thuis en was het een brulpartij ... Dat is wat uw mama en ik geleerd hebben, dat is wat jij geleerd hebt.”

Intergenerationeel trauma is een van de meest droevige vormen van immaterieel erfgoed ... als je er niets aan doet.

Tim Nijs

© Herentaldum vzw, Zicht op de Nieuwstraat in Herentals.

VILLA LUCIA: ONS HOOFDSTUK

Vorig jaar begonnen wij aan de verbouwing van Villa Lucia in Heist-op-den-Berg. 'De villa's' in de Stationsstraat, met hun neotraditionele elementen en ommuurde voortuintjes, doen bij menig Heistenaar een belletje rinkelen. Dat we tijdens deze renovatie naast de vloer vooral ook veel historische verhalen zouden uitgraven, werd ons al snel duidelijk.

Geboren in het midden van de negentiende eeuw vond de Diestse banketbakker Guillaume Leclercq via Brussel en Antwerpen zijn weg naar Heist. Daar liet hij in 1898 de villa's bouwen in de Stationsstraat, mét de nodige speelse en excentriekke bouwelementen. In de jaren 1950 kochten Andrea's overgrootouders een daarvan, Villa Lucia. In die tijd werd deze verhuurd aan politiecommissaris Edgard Maes, een Heistse oudstrijder die bekendstond als 'de komisseer'. In 1970 nam de Itegemse journalist Cas Goossens zijn intrek in de villa, van waaruit hij columns schreef over zijn leven en burens in de Stationsstraat. Daarna woonden onder andere Andrea's ouders er een tijdje.

Met de nodige twijfels en overwegingen, haalden wij het behangpapier weg dat grootouders er nog ophingen, vervingen we het leiendak dat overgrootouders hadden geplaatst door nieuwe pannen en lieten schoorstenen vegen die door de 'komisseer' gebruikt werden om het huis warm te stoken. Beetje bij beetje, laagje per laagje, ontdekten we zo de rijke historie én persoonlijke verhalen die verweven zijn met deze woning. Binnenkort ziet ze er weer helemaal anders uit aan de binnenkant, maar die verhalen, die blijven. Dan is het aan ons: tijd om deze plek te vullen met nieuwe herinneringen. Eén ding is daarbij zeker: wordt de geschiedenis van Villa Lucia ooit neergeschreven, dan maken wij daarvan maar één hoofdstuk uit. Misschien slechts een voetnoot.

Leon Janssens & Andrea Verammen

© Privébezi
Villa Lucia is de villa waarvoor het kind op straat zit

THUIS BIJ ZANGER MARC DEX

Met een brede glimlach opent Marc Dex zijn voordeur voor ons. Hij ziet ons graag komen. In de zomer van 2023 inventariseerden we met een ploegje vrijwilligers zijn persoonlijke collectie rond zijn lange muziekcarrière en daar is hij nog steeds heel dankbaar voor. Toen we Marc vroegen of we hem mochten interviewen over het thema 'thuis' antwoordde hij zonder aarzelen 'ja'.

Beste Marc, we zijn hier bij jou thuis in Oud-Turnhout. Wat zorgt ervoor dat jij je hier thuis voelt?

Om die vraag te beantwoorden, moet je weten dat ik geboren ben in een eenvoudig en kroostrijk arbeidersgezin in Retie. Zodra ik eind jaren '60 met mijn muziek geld begon te verdienen, zei mijn vader: "Investeer uw centen maar in een goei stukske grond." Ik koos voor een perceel in natuurrijk gebied dicht bij landschap De Liereman. Bij de bouw van onze woning hebben we veel zelf gedaan. Daarna brachten we hier onze 3 kinderen groot en bouwden een leven op in dit dorp. We hebben veel vrienden in Oud-Turnhout. Dat alles zorgt ervoor dat ik me hier al meer dan 50 jaar echt thuis voel.

Je nam zelfs een lied op: 'Oud-Turnhout Mijn Dorp'. Wat inspireerde jou hiertoe?

Ik haal veel inspiratie uit wandelingen in de Liereman. Samen met Kris Flameng maakte ik nog méér liedjes over mijn thuis: twee over de Liereman en één over de Mariakapel van Rhoode. Ik stop vaak aan die kapel. Daar voel ik liefde, warmte en rust.

Elke thuis heeft zijn eigen erfgoed, zoals tradities, oude voorwerpen, kunstwerken, verhalen,... Welk erfgoed van dit huis vind jij bijzonder?

Ik bezit een kunstwerk dat me nauw aan het hart ligt omdat het samenvalt met de start van mijn carrière: een schilderij van kunstenaar Martin Bollé met een clown erop. Martin Bollé was een internationaal bekende schilder uit Schaarbeek die vaak clowns schilderde. In 1968 hoorde hij mijn lied 'O Clown' in de muziekwedstrijd Canzonissima op tv en toen besloot hij dit schilderij voor mij te maken. Helaas is hij in augustus 1968 overleden en was het zijn weduwe die het schilderij is komen overhandigen.

Ook jouw broer was een bekende muzikant, onder de artiestennaam Juul Kabas, en ook jouw dochter Barbara is zeer muzikaal. Zit het muzikale gen al lang in jouw familie?

Mijn moeder zong graag tijdens het strijken. Mijn vader had het talent om mensen te amuseren, bijvoorbeeld op bruiloften of feesten in de straat. Hij schreef geweldige teksten en speelde fantastische sketches. Onze Juul erfde zijn komische talent. De goesting voor het zingen en entertainen zullen wij waarschijnlijk wel geërfd hebben van zowel ons vader als ons moeder.

*Erfgoed Noorderkempen in gesprek met Marc Dex
(8 januari 2024)*

Snelle erfgoedvraagjes!

Marc Dex, wat is jouw favoriete...

- **dialectwoord?** een stje'endeuzeke op de Gelse stjenweg
- **historische figuur uit de Kempen?** collega-zanger Louis Neefs
- **familietraditie?** Kerstmis vieren met alle kinderen erbij. Sinds corona doen we dat in de zomer!
- **reissouvenir?** foto's waar mijn vrouw mooie boeken mee maakt
- **streekgerecht?** Ik eet alles wat er op tafel komt.
- **plekje in Oud-Turnhout?** Natuurlijk onze eigen thuis en vooral de Liereman, maar ik vind heel de Kempen mooi.

DE UNHEIMLICHE KEMPEN

Waar voelt een Kempenaar zich het beste thuis? In de Kempen natuurlijk! En toch zijn die Kempen niet altijd een veilige thuishaven. Er zijn verhalen genoeg van plekken waar het overdag aangenaam vertoeven is, maar waar bij valavond dwaallichten rondzwerven, heksen bijeenkomen of de duivel op de loer ligt. Toponiemen als 'Alverenberg', 'Galgenberg' en 'Duivelskuil' liegen er niet om: de Kempen zijn op sommige plaatsen en tijdstippen eng en voelen dan heel erg *unheimlich*.

Het woord *unheimlich* is een fascinerend woord. Het is afgeleid van 'heimelijk' wat oorspronkelijk 'bij het huis behorend' of 'huiselijk' betekende. Later evolueerde de betekenis van heimelijk naar dat wat verborgen is, onbekend en geheim. Een 'onheimelijk' of *unheimlich* gevoel ontstaat wanneer een gekende plek of een persoon ineens als angstaanjagend wordt ervaren.

Hier is het vreselijk (of heerlijk) *unheimlich*!

Waag je graag eens een duik in de *unheimliche* Kempen? Wil je weten waar het soms 'onthuis' aanvoelt? Enkele tips!

- Prehistorische grafheuvels zijn uitermate *unheimliche* plekken. Overdag zijn het doodgewone glooiingen in het landschap. 's Nachts zijn ze omgeven van witte wieven en andere vreemde wezens. Tip! Spot de IJle prijenslang het Grave Ravenpad in Ravels.
- Ga op pad met de audiowandelingen Geritsel en gefluister. Je kunt de routes downloaden via www.kempenskarakter.be/geritselengefluister
- Stuifzand bracht de Betoverde Kempen in kaart. Je vindt deze kaarten via www.stuifzand.be/project/de-betoverde-kempen
- Dé plek voor een meet and greet met het kaboutervolk is nog altijd met stip de Kabouterberg in Kasterlee.

© Vlaams Erfgoed Centrum

Het *unheimliche* verdrijven

Als je een dwaallicht tegenkomt, lonk er dan zeker niet naar! De kans is groot dat het wezen je achtervolgt en op de deur van je huis een rode hand of bloedhand drukt. Maak ook zeker geen ruzie met de lokale heks. In een flits zorgt zij ervoor dat de melk van je koeien zuur wordt of je kinderen hoge koorts krijgen.

Is je veilige thuis plots toch behekst of geplaagd door de 'zwarte hand'? Maak dan een 'heilgdommeke' en verstopt het in je interieur. Dat deed Jan van den Dekker uit Hulsen in Balen toen zijn koeien allemaal ziek werden. De pastoor kwam ter hulp. Hij stak perkamenten met heiligen en gebeden, een paar botjes en wat haar in een blikken doosje. Dit doosje moest het huis van Jan beschermen.

Dit principe schuilt ook achter de 'heksenfles' die enkele archeologen in 2020 ontdekten bij opgravingen aan het Zegeplein van Turnhout. Heksenflessen werden gevuld met urine, spijkers, vingernagels of haar. Ze waren een talisman om het huis te beschermen.

Janna Lefevere

Witte wieven die, volgens Johan Picardt, grafheuvels bewonen op een ets uit 1660

Bronnen: 'Een spirituele topografie van Mol', brochures uit de reeks 'Betoverde Kempen', IOED Noorderkempen

4 Tweede thuis

Wat is jouw tweede thuis? Voor vele Kempenaars was dat vroeger hun stamcafé. De ‘peggers’, beestenkoopmannen uit Vlimmeren, Beerse, Hoogstraten en Turnhout zakten voor dag en dauw met hun koeien af naar ‘Moeder Net’ in Sint-Antonius om daar met een handklap ‘rechts-links’ de verkoop van hun vee te beklinken...¹ Het caféleven floreerde in de Kempense dorpen. Hoe een cafébezoek in Pulderbos of Viersel eraan toe ging ontdek je zo meteen.

Niet iedereen kiest echter zelf zijn tweede thuis, omstandigheden brengen mensen soms naar een plaats waar ze met vallen en opstaan er het beste van moeten maken. Internaat, fort of preventorium vormden een tijdelijke thuis voor honderden mensen.

¹ Walter Haentjens en Raymond Ghielens, Neos Schilde-'s-Gravenwezel

TWEEDE THUIS

Al sinds de Middeleeuwen brengt de bevolking een groot deel van zijn tijd door in bierhuizen, herbergen en later cafés. Vele bronnen leren ons dat ze er aten, handel dreven, contracten afsloten, gokten en vooral ook dronken. Ook in Zandhoven is het straatbeeld jaar en dag gevuld geweest met kleine dorps- en boerderijcafés. Vaak bestonden deze uit niet meer dan enkele tafeltjes en een kleine toog. Doorheen de tijd heeft men hier veel meegemaakt, gelachen, sociale contacten gelegd... Voor velen waren deze plekjes echt een tweede thuis. Enkele leuke anekdotes uit de 20ste eeuw:

In de Goormanstraat in Pulderbos was er herberg de drie Linden bij de familie Roelants. Begin 20ste eeuw passeerde de tram (Itegem-Antwerpen) er voor de deur. Reizigers konden binnen in de gelagzaal wachten op de tram, want deze stopte enkel aan de herberg telkens er een stok van een meter met een rode vlag aan naast de cafédeur hing.

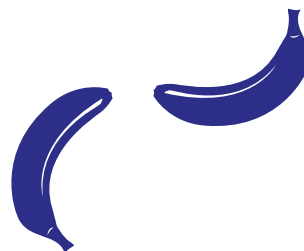
Vroeger was muziek vaak niet weg te denken uit de cafés. Niet alleen door de vele jukeboxen, maar ook door de lokale dorpsmuzikanten. Zo ging de fanfare van Pulderbos één keer per jaar langs alle cafés om er de meimaand in te spelen. Aan elk café werd er dan muziek gespeeld.

Op de Dijk in Viersel was er wel een heel bijzonder cafeetje. Daar hadden ze geen glazen. De klanten dronken er uit het flesje. Dat spaart natuurlijk een hoop afwas uit. De caféuitbater was ook moeilijk te been, vaak namen de klanten dan zelf iets te drinken achter de toog.

Vlak na de Tweede Wereldoorlog waren de lokale cafés in Zandhoven goed gevuld. Niet alleen de bevolking, maar ook vele soldaten zaten toen aan de toog. Dat zorgde soms voor serieuze braspartijen.

In Neder Viersel, een klein gehuchtje, waren er vroeger vele boerderijen en ook enkele cafés. Wanneer de boeren niet op het land aan het werken waren, zaten ze in de cafés. Zelfs 's morgens.

Dienst vrije tijd en vrijwilligers gemeente Zandhoven

WAAR DE ARBEIDERSKINDEREN BAADDEN IN DE BUITENLUCHT

Kan je je ergens thuis voelen zonder eigenaar te zijn? Als je het aan het gros van de Vlamingen vraagt niet, maar ik mag een bijzondere woning huren in Residentie Hickendorf in Malle. Een plaats met een verhaal.

Wat nu een appartementencomplex is, was aanvankelijk een soort ontginningsproject. Het gebouw en de straat zijn vernoemd naar François Hickendorf, een Duitser die was getrouwd met de Antwerpse Marie Therèse Bal. Rond zijn vijftigste investeerde Hickendorf zijn kapitaal in een landgoed aan de Mostheuvel, vlakbij de Trappisten. In die tijd, rond 1840, was deze streek grotendeels onontgonnen gebied. Bijna een eeuw later kwam het domein in handen van de provinciale metaalbewerdersbond.

Genezen van tuberculose

Aan het begin van de twintigste eeuw was de industrie in 't Stad heel vervuילend en daardoor hadden veel mensen last van tuberculose. En om daarvan te genezen, schreven de dokters een verblijf in de gezonde buitenlucht voor. Daarom besloot de vakbond van de metaalbewerders het landgoed om te vormen tot een sanatorium. In het landhuis kwamen er dokterskabinetten en op de plaats van de stallen verrees een nieuw gebouw met slaapzalen en gemeenschappelijke ruimtes voor een tachtigtal kinderen. Het preventorium Hickendorf werd eind juni 1935 ingehuldigd.

Een opmerkelijk overblijfsel hiervan zijn de terrassen aan de achterzijde van het gebouw. Ik stel me voor hoe de kinderen urenlang op een veldbed lagen om zich in hun tijdelijke thuis te laven aan de gezonde Kempense lucht.

Na de Tweede Wereldoorlog verloor het gebouw stilaan zijn functie. Sinds 1973 kregen leerlingen van het plaatselijk atheneum er tijdelijk onderdak. Daarna heeft een investeerder alles verbouwd met respect voor oorspronkelijke elementen. In het oude landhuis zijn zeven appartementen ondergebracht en in het bijgebouw een dertigtal studio's.

Ronald van Remmen

Bronnen:
www.rondreisdoorwestmalle.be/hickendorf.html
<https://collecties.kempenserfgoed.be/stadsarchief-turnhout/object/prentkaart-156024>
<https://opac.amsab.be/Record/pk001514>
Felix Archief item 105#8719: "Kinderpreventorium Hickendorf Westmalle", in 1935 gepubliceerd door de Centrale der Metaalbewerders van België. Afdeling Antwerpen

Wist je dat ...

De 'gezonde lucht' in de Kempen leidde tot vele gezondheidsinstellingen? Naast het preventorium in Malle en Ravels, was er ook in Merksplas het preventorium St-Jozef der Zusters Norbertienen van Duffel, 'Domein 't Zwart Goor'. In Pulderbos was er preventorium De Kievit, een privé-initiatief voor jongens en meisjes met tuberculose. In Vlimmeren richtte men schoolvilla Madonna op, later kinderopvangcentrum Lentekind, om het zwakke stadskind een voor lichaam en geest versterkende vakantie te geven.

In 1908 richtte men in Berlaar een 'Katholieke Schoolkolonie'. Het oorspronkelijke doel was om de behoeftige, zwakke en ziekelijke kinderen uit Antwerpen tijdens de zomervakantie naar 'de buiten' te zenden om daar, door gezonde lucht en krachtig voedsel, terug op krachten te komen. Sedert de jaren 1960 beantwoordden de kolonies niet langer aan de noden van de veranderende maatschappij. Zo werd de Berlaarse Schoolkolonie in 1979 het Kinderopvangcentrum Kinderland waar de individuele benadering van het kind voorop stond.

© Felix Archief
Kinderpreventorium Hickendorf Westmalle, opgericht door de Centrale der Metaalbewerders van België. Zicht op de Luchtkuur.

HERINNERINGEN AAN HET KINDERTEHUIS

Geschiedenis:

De zusters oblats van Sint-Benedictus stichtten het vroegere weeshuis in 1900. In Heverlee hadden ze al een tehuis met meer dan driehonderd kinderen. Ze moesten uitbreiden en via persoonlijke contacten kwamen ze in Wijnegem terecht. Een groep kinderen uit Heverlee kwam naar Wijnegem, terwijl ook nieuwelingen toestroomden uit de Kempen en uit het Antwerpse. Al vlug telde men zo'n 150 tot 200 jongens en meisjes. De boerderij bij het tehuis zorgde voor brood, vlees, zuivelproducten, groenten en fruit. Met de inkomsten uit hun bedeltochten erbij konden de zusters hun jonge gasten zo toch een min of meer menswaardig bestaan verzekeren.

Zuster overste Rumolda, alias Maria Beirens, schafte in 1952 de bedelpraktijk af. Van toen af dienden de mensen of de instanties die een kind plaatsten er ook voor te betalen. Het weeshuis evolueerde geleidelijk naar het Don Bosco internaat, waarin ook meer en meer schipperskinderen een thuis vonden. Het strenge systeem van afgescheiden leeftijdsgroepen voor meisjes en jongens werd verlaten voor een humaner systeem van meer 'familiale' wooneenheden.

Getuigenissen:

"We gingen regelmatig wandelen, mooi in de rij. Ik liep toen altijd met mijn kop in de grond van schaamte, want soms hoorde ik de mensen zeggen: "Kijk, daar gaan de wezeken van het gesticht." Daar werd ik inwendig heel opstandig van zie, want ik wás geen wees. Ik had immers nog een vader en een thuis, waar ik iedere maand samen met mijn broer naartoe mocht. Daarom vond ik ook dat ik nog een van de gelukkigen was. Medelijden had ik met de kinderen die nooit naar huis mochten." (Marie-Paul Van Rompaey)

"De schippersschool is pas gestart in het jaar '69-70. In het begin hadden we maar enkele schipperskinderen, maar die ouders maakten aan hun collega's reclame voor onze school, vooral omwille van ons familiaal systeem." (zuster Maria Beirens)

Dit artikel is een synthese uit artikels van Heemkundige kring Jan Vleminck.

© Beeldbank Heemkundige Kring Jan Vleminck

Bronnen:
Heemkundige kring Jan Vleminck Wijnegem, 47ste jaargang nr. 1 - april 2011
Gesprek met Marie-Paul Van Rompaey (L. Spaepen, 11 maart 2011)
C. Evers en L. Spaepen, Herinneringen aan Wijnegem, 2000, interview met Maria Beirens

DE DOCHTER VAN DE LANDLOPER

Rita wist al lang niet wie haar biologische vader was. "In mijn jeugd had ik vijf verschillende stiefvaders." vertelt ze. "Ik voelde geen enkele drang om naar mijn eigen vader te zoeken. Een zesde vader had ik niet nodig, hoewel de naam Cornelissen weleens werd genoemd."

Fons Cornelissen was een gezonde dertiger toen hij kennis kreeg met haar moeder. De liefde was zo groot dat ze zwanger werd, maar toch liep de relatie op de klippen. Voor Fons was dat een zware opdoffer. Hij begon te drinken en belandde als landloper in Wortel-Kolonie. Kort daarna hertrouwde de vrouw. Maar ook die relatie hield geen stand. Het koppel was al gescheiden toen Rita, het kind van Fons, werd geboren.

Op een kopie van haar geboorteakte las Rita dat ze haar familienaam kreeg van de tweede man van haar moeder. Ze las er ook dat ene Fons Cornelissen de aangifte van de geboorte deed. "Was hij mijn vader?" vroeg Rita zich af.

Rita was bijna vijftig toen ze toch op onderzoek trok. Dankzij hulp kreeg ze een adres in Hoogstraten: het rusthuis waar Fons Cornelissen de laatste jaren van zijn leven sleet. "Ik werd er hartelijk onthaald. Iedereen had warme herinneringen aan Fonske. Mijn vader is in 2000 gestorven op de plaats waar ik een halve eeuw eerder op de wereld was gezet", zegt Rita. Dat klopt, want het rusthuis staat op de plaats van het vroegere moederhuis. "Voor mij was de cirkel rond."

"Toen ik hoorde dat mijn vader een landloper was, hield ik mijn hart vast. Uiteraard was zijn leven geen succesverhaal. Maar ik heb geleerd dat hij een goed mens was. Over mij spreken deed hij niet, maar aan zijn echte vrienden vertelde hij wél dat hij een dochter had, en dat ze Rita heette. Wanneer ik in Wortel-Kolonie kom, voelt het een beetje aan als thuiskomen. Door mijn vader te leren kennen, is er een mooi hoofdstuk aan mijn levensverhaal toegevoegd."

Karel Govaerts, Gevangenis­museum Merksplas

Het volledige levensverhaal van landloper Fons lees je op www.erfgoeddagkempen.be

Bronnen:
- Archief Gevangenis­museum Merksplas
- Doodsprentje en rouwbrief Fons Cornelissen
- Cavaga-kaarten van de RWK Wortel-Kolonie
- Bosch, Jozef. Landloperij achter Groene Tralies, uitgave in eigen beheer, 2007
- Horsten, Toon. artikel in GvA 27/05/2017

EEN BIJHUIS OP DEN BUITEN MET ZIJN FRISSCHE OPEN LUCHT

Voor de Turnhoutse gasthuiszusters was de Eerste Wereldoorlog een loodzware periode. Veel zusters waren ziek, uitgeput of gestorven door lange werkdagen in de besmette ziekenhuislucht. De zusters hadden nood aan “een bijhuis op den buiten met zijn frissche open lucht”. Maar ook heel wat kinderen kampten met een zwakke gezondheid. De ‘goddelijke inspiratie’ zorgde voor de oprichting van een huis met dubbele bestemming: men bouwde in het bosrijke Ravels een oase van rust voor de zusters en een ‘openluchtschool’ voor kwetsbare kinderen van 3 tot 14 jaar, eerst enkel meisjes, later ook jongens.

Van 1925 tot 1985 vonden kinderen met een zwakke gezondheid uit alle lagen van de bevolking een tijdelijke thuis in de 6 paviljoenen van preventorium Onze-Lieve-Vrouw van de Kempen. Kinderverzorgsters stonden in voor de goede zorg voor de gezondheid en het vermaak van de kinderen. Daarnaast werd er ook lesgegeven, door de zusters en door leken juffrouwen.

Kinderverzorgster Imelda en klasje, ca. 1964-'68 © Imelda Blockx

Postkaart © fotoarchief Ragebol

Imelda Blockx uit Arendonk werkte van 1964 tot 1968 als kinderverzorgster in het preventorium en vertelt:

“Wij kinderverzorgsters begonnen onze dienst op zondag om 20 uur en bleven gedurende 14 dagen onafgebroken bij de kinderen. Gekleed in lichtblauwe jurk en witte schort met bonnet op het hoofd, stonden wij steeds voor de kinderen op en begeleidden hen tijdens de ochtend. In de keuken werden de boterhammen machinaal beboterd en in houten bakken per paviljoen afgeleverd. Dit systeem werd bedacht om controle te houden over het gebruik van dure boter. Het beleggen van de boterhammen gebeurde verder door de kinderverzorgsters. Na elke maaltijd bouwden wij de refter om tot klaslokaal. Tijdens de lessen van de kinderen zorgden we voor de opmaak van de bedden en het klein onderhoud. 's Middags tussen 13 en 16 uur waren we vrij. Eénmaal per week stopten we alle kinderen in bad. Om 21 uur moesten we op onze kamer zijn voor een hopelijk rustige nacht. Die durfde weleens verstoord te worden door kindjes met kwaaltjes of huilbuien.”

Toen het initiatief in 1985 moest stoppen, werd O.L. Vrouw van de Kempen een woonzorgcentrum.

Jan Aerts, Heemkunde en Erfgoedvereniging Nicolaus Poppeliuss vzw Ravels

Bronnen:

- Vol vertrouwen geven. 400 jaar Gasthuiszusters van Turnhout, diverse auteurs, Groep Gasthuiszusters Turnhout, 2008
- Interview kinderverzorgster Imelda Blockx op 26/10/2023
- Archief Jan Aerts

JEF LEMBREGTS: THUIS (?) IN HET FORT VAN KESSEL

Begin augustus 1914 werd ik gemobiliseerd en moest ik me naar het kasteel Torenven op Kessel-statie begeven. Na daar twee dagen te hebben verbleven werden we overgebracht naar het Fort van Kessel. Militairen en opgeëiste burgers waren daar druk aan het werk om het gevechtsklaar klaar te maken. In het Fort waren een goede driehonderd manschappen aanwezig. Voor onbepaalde tijd zou het Fort van Kessel mijn thuis worden.

Veel comfort hadden we niet in het Fort. Ik en een dertigtal wapenbroeders werden gehuisvest in de grote gang van de caponnière, dicht bij de kanonnen die we moesten bedienen. De caponnière mochten we niet meer verlaten, ons eten werd tot bij ons gebracht en ons wassen moesten we met water uit de vestinggracht. Samen met vijf andere soldaten moest ik er met de linker kanonkoepel voor zorgen dat bij een mogelijke aanval de vestinggracht en het voorterrein gevrijwaard bleven van de vijand.

Gedurende de dag werd er volop geoefend met het opgestelde geschut en tijdens de nacht werden als oefening patrouilles gevormd en uitgestuurd in de omgeving. Begin oktober werden we door de Duitsers aangevallen. Bij de eerste schoten die we losten werd al duidelijk dat mijn kanon niet werkte en werd het vervangen door een nieuw stuk. Bij het eerste schot dat we hiermee afschoten plooidde er een hefboom middendoor en belandde tegen mijn klokkenspel. De pijn was zo hevig dat ik naar buiten moest worden gedragen.

Op 4 oktober in de vroege morgen begonnen de Duitsers met hun Dikke Bertha te schieten.¹ Men hoorde ze van ver afkomen. De eerste sloeg in op de binnenkant. Iedereen liep door elkaar, naar hier en ginder, in volle paniek. Een adjudant was gekwetst en een Waals soldaat was dood. Ik ben dan in het Fort gelopen. Nog een paar uur werd er standgehouden vooraleer we op bevel het Fort verlieten.

Rudy Van Nunen, Erfgoedkring "Tussen twee Netes"

collectie gidsenwerking Fort Kessel

¹ Dikke Bertha is de bijnaam van een Duitse zware houwitser, een soort artillerie dat granaten kon afvuren van 1000 kg.

'DE EERSTE VRIJDAG' IN DE CADETTENSCHOOL IN LIER

Bijna veertig jaar hebben de stad Lier en haar inwoners hun cadetten en leerlingen heel intens gekoesterd. De school was als het ware een tweede thuis voor leerlingen, (burger)leraars en militairen ... en voor sommige Lierenars.

Dat militairen soms dorstig zijn zal niemand ontkennen, al hebben we genoeg voorbeelden van het feit dat de (burger)leraars aan de school zich daaraan zeer vlug en flexibel aanpasten. Eind jaren 1950 ontstond de traditie om elke vrijdag tegen 17 uur gezellig iets te nuttigen in de bar voor officieren en leraars. Bij drinken hoort ook wel eten en aangezien daar vraag naar en nood aan was werd de oplossing gauw gevonden: altijd wel was er op vrijdag een overschotje aan kaas, ham en soms andere fijne waren uit de keuken.

Het sociale belang van dit wekelijks evenement was niet te onderschatten want, omwille van de noodzakelijke integratie van de cadettenschool, werd er vrij vlug aan gedacht om genodigden toe te laten. Alleen is per slot van rekening maar alleen. Dus op de eerste vrijdag van de maand passeerden ook burgemeester, schepenen, gemeenteraadsleden, personen uit de religieuze en zakenwereld ... de revue. Al was dat aanvankelijk met mondjesmaat, zoveel overschot was er nu ook niet in de keuken.

Hoe dan ook werd 'de Eerste Vrijdag' dus gemeengoed en er werden heel wat, soms moeilijke en delicate, zaken besproken en amicaal geregeld tussen pot en pint. Voor velen werd het een gewoonte, vast genoteerd op het maandelijks programma in hun agenda. Het belang ervan werd nog meer duidelijk toen ik regelmatig, wanneer we het nog maar eens hadden over de mogelijke sluiting van de school, de vraag kreeg of het dan ook gedaan zou zijn met die Eerste Vrijdag ...

Het antwoord op deze vraag en nog veel meer over de 'Eerste Vrijdag' kan je lezen in de volledige versie van deze tekst op www.erfgoeddagkempem.be.

Rudy Boels, Kapitein-commandant van de Infanterie b.d., Oud-cadet van KCS Lier 67-70 Oud-stafofficier van KCS, IVS & VDKMS Lier 87-93 en Lid van de Vriendenkring van de Eerste Vrijdag

© Privéarchief

Op de Eerste Vrijdag verschenen er altijd al iets vroeger dan 17 uur een aantal voorproevers. Op de foto begin jaren 1990 is dat links Jef De Vocht uit Lint - bijnaam Jef TV, vroeger Jefke Radio, de naam evolueerde met de tijd. Hij verzorgde tot in de jaren 1980 zowat alle videoreportages over wat er in de school gebeurde. Barman van dienst is korporaal dienstplichtige Philip Van Dijk.

VERSTOPPERTJE OP ZOLDER

'*Internaat Mirho-home@school wil een warme thuis zijn voor internen,*' lees je op de website van dit internaat in Hoogstraten, dat in 2023 ontstond door de fusie tussen de internaten Spijker en Klein Seminarie. Bestaat er een link tussen zich thuis voelen op een internaat en het erfgoed van die plek? We vroegen het aan internen Camille (16) en Lode (17) en opvoedster Miek (41).

Beste Camille en Lode, jullie wonen 5 dagen per week in dit internaat. Voelt deze plek voor jullie als een thuis aan?

Lode: Zeker wel. Het internaat is een thuis voor mij omdat ik hier omgeven ben door mensen om wie ik geef en ik hier elke dag plezier kan maken met mijn vrienden. Aangezien ik al 6 jaar op internaat zit, kennen de mensen mij hier en ben ik hier opgegroeid. Camille: Dit internaat is nieuw voor me. Door de fusie heb ik na 4 jaar het internaat Spijker moeten verlaten. Intussen ben ik hier 1 trimester en een thuissfeer creëren kost tijd. Ik voel dat dit wel zal komen eens ik het internaat beter leer kennen.

© Stedelijk Museum Hoogstraten
Groepsfoto uit 1932 van de leerlingen van het Klein Seminarie Hoogstraten

Is er bijzonder erfgoed te vinden in dit internaat?

Miek: Sinds 2006 werk ik op internaat. Intussen ben ik dus zelf bijna onderdeel van het erfgoed geworden. In het begin overweldigde de grootsheid van het gebouw me vaak. Gigantische glasramen, heiligenbeelden, Jezus die streng op me neerkeek telkens ik met mijn groep voorbij liep...

Camille: Ik vind vooral de tradities die we samen vieren bijzonder, zoals het kerstdiner na de examens en de welkomsviering in de kapel aan het begin van het nieuwe schooljaar.

Lode: Ja, en verstoppertje in het donker op zolder, wetende dat duizenden kinderen dit al voorgedaan hebben! Ook de ouderwetse houten bureaus van de opvoeders vind ik waardevol erfgoed, want daar kunnen de internen hun hart regelmatig uitstorten.

Voel je je meer thuis op internaat omdat je het erfgoed kent?

Lode: Op mij heeft dit weinig invloed omdat ik er nooit eerder bij stil heb gestaan. De sfeer en de mensen om me heen bepalen het thuisgevoel, niet het verleden.

Camille: Ook voor mij is het niet echt belangrijk, maar het erfgoed boeit me wel. Het draagt bij aan de schoonheid en de geschiedenis van het gebouw. Ik ben op ontdekkingstocht gegaan en heb geluisterd naar de verhalen en ik voel me stilaan meer verankerd met dit internaat. Miek: Het erfgoed van onze school en internaat zorgt er mede voor dat ik mij

hier thuis voel. Toen ik hier startte, waren er nog 3 inwonende priesters op internaat. Zij konden levendige verhalen vertellen over hun leven op internaat en het belang van elk schilderij. Ik vond het heel boeiend om te ontdekken waarvoor alle speciale ruimtes dienden, welke symbolen belangrijk waren. Jammer genoeg is deze traditie uitgestorven na hun overlijden. Ik probeer zelf zo veel mogelijk van de verhalen door te geven aan onze internen en nieuwe collega's.

met dank aan Camille Dolfyn, Lode Van Deuren en Miek Van Hove van Internaat Mirho-home@school, Hoogstraten

© Internen Mirho-home@school, 2024
Dit is internaat, hier voelen we ons thuis.

Lees het hele artikel en bekijk het fotoverslag van de internen op www.erfgoeddagkempen.be

Wist je dat...

er in de Kempen veel internaten met een lange geschiedenis zijn?

Geef op www.kempenserfgoed.be de zoektermen internaat, pensionaat of kostschool in en bewonder foto's en postkaarten uit Berlaar, Hoogstraten, Lier, Turnhout,...

5 Huisgemaakt

Huisnijverheid was een belangrijke bron van inkomsten in de Kempen. De winkel aan het huis, textielwerk aan het spinnewiel, samen werken was deel van het sociaal weefsel van een Kempens dorp. Arbeid hoort ook bij een bevalling en in het verleden werd men thuis geboren met de hulp van de bakel of vroedvrouw.

Ontdek meer over noeste werkers, kleine en grote ondernemingen, landbouw en vakmanschap. Met het project 'Arbeid Adelt!' legt erfgoedcel Kempens Karakter focus op dit mooie erfgoed. www.kempenserfgoed.be

ONDER DE VLEUGELS VAN KLOKHEN VIRGINIE

Het is fijn wonen in een buurt waar men elkaar kent en een handje toesteeft bij ziekte of ongeluk. Laat je inspireren door het verhaal van Virginie, warmhartige spilfiguur van de Turnhoutse wijk Weesgegroet.

In het kroostrijke gezin waarin Virginie begin jaren 1920 geboren werd, konden de mensen van de buurt steeds terecht voor een maaltijd, wat warmte of goede raad. Virginie ging vaak met haar moeder op ziekenbezoek of helpen tijdens of na een thuisbevalling. Toen in de zomer van 1934 een kindje verdronk en de ouders geen geld hadden voor een mooie begrafenis, gingen Virginie en haar moeder van deur tot deur om geld op te halen voor dit gezin.

Virginie trouwde met Jos en nam samen met hem een kruidenierswinkel over. In dat buurtwinkeltje richtte Virginie een hoekje in voor de aankondigingen van geboortes, begrafenissen, trouwfeesten,... Wanneer er iemand in de wijk overleed, gingen de geburen rond met een 'beultje' en gaven de opbrengst af aan Virginie, die dan alles noteerde en zorgde voor een mooie krans of bloemstuk. In haar winkeltje lag de boekhouding van alle inzamelingen en uitgaven om iemand uit de nood te helpen. Iedereen kon dat boekje inkijken en zo was er nooit iemand misnoegd.

Vele kinderen van de Weesgegroet hebben hun buikjes rond gegeten met Virginies spek en eieren, bonensoep of carnavalspannenkoeken. Meisjes die ongehuwd zwanger werden, konden bij Virginie terecht voor advies, en huisvaders die te vaak hun weekloon verdronken in het café werden door haar de les gespeld. Ook stond Virginie aan de wieg van het Buurtcomité "Gezondheid en Welzijn". De leden van het comité gingen op bezoek bij langdurig zieken, toekomstige moeders en zieke kinderen. Ze organiseerden ook activiteiten voor de zieken. Jaarlijks gingen ze met jonge en grote gezinnen op uitstap. Zij waren de voorlopers van de huidige ziekenfondsen!

Francis Deckx

© Collectie Francis Deckx
Het buurtwinkeltje van Virginie en Jos. In de etalage werden rouwbrieven en geboortekaartjes opgehangen.

Bron: Deckx, Francis. Weesgegroet Meer dan een gewone wijk, uitgave in eigen beheer, 2010

MIE MAN. DE LAATSTE BAKEL VAN ZOERSEL

Nog in volle vaart draaide Sooi het erf op. “Mie, snel!”, riep hij al voordat hij van zijn fiets sprong, “Ons Jeanne gaat bevallen!” Mie Man snelde naar buiten en riep ondertussen naar haar oudste zoon, “Kom, Warreke, we moeten gaan,” en besepte dat er geen tijd te verliezen was. Ze sprong achterop de fiets bij Warre en ze reden zo snel mogelijk naar het huis van Sooi.

Dit scenario moet zich vorige eeuw in Zoersel voor Mie Man honderden keren hebben afgespeeld. Mie Man was de laatste vroedvrouw van Zoersel. Tot 1952, toen ze 81 was, hielp ze bij de geboorte van talloze kinderen in het dorp.

Tot in de vroege jaren '50 werden kinderen nog thuis geboren. De bakel assisteerde niet alleen bij de bevallingen, maar bleef in de daaropvolgende week ook een ‘gezinshelpster’. Na de doop in de kerk ging de bakel, gekleed in haar gesteven witte voorschoot, met de trotse vader mee naar de dorpscafés om het pasgeboren kind te tonen, terwijl de moeder thuis herstelde in bed.

Mie Man was een gerespecteerde vrouw van onschatbare waarde, vooral wanneer nerveuze echtgenoten dringend haar hulp nodig hadden. Gedurende 50 jaar was zij de bakel van het dorp en stond zo aan het begin van het leven van vele generaties Zoerselaren.

Haar echte naam was Anna Maria (Mie) De Beuckelaer, geboren in 1871. Op haar twintigste trouwde ze met Petrus Ludovicus (Lowie) Van Roy. De Van Roys werden in de volksmond ‘Man’ genoemd. Dit kwam doordat de vader van Louis Van Roy Amandus heette, in de volksmond ‘Man’. Toen Mie trouwde met ‘Lowie Man’, werd ze ‘Mie Man’. Zelfs hun kinderen werden nog steeds ‘Man’ genoemd, bv. haar oudste zoon Eduardus Van Roy (1892-1976), was gekend als ‘Warreke Man’.

Mie Man overleed in 1960 op 89-jarige leeftijd. Als eerbetoon heeft de gemeente Zoersel een straat naar haar vernoemd, de Mie Manstraat.

Jerry Meuris

Wist je dat...

thuisbevallingen vroeger vaak op de keukentafel gebeurden, omdat deze gemakkelijker proper te maken is dan een bed? In het Meduceum in Turnhout hebben ze dit tafeltje met dubbele functie: dichtgeplooid is het een salontafeltje, open is het een bevallingstafel.

© Lindepaviljoen Zoersel

Mie Man was een klein, smal vrouwtje, altijd in het zwart gekleed.

© Meduceum Turnhout

TIKTOK VAN TOEN: SPINNINGEN

Wie jong is, wil optrekken met leeftijdsgenoten. Dat is zo vandaag en was vroeger niet anders. Alleen de manier waarop jongeren afspreken, is veranderd. Chatten via apps zoals Snapchat of een grappig verhaal posten op Tiktok was in de 18de 19de eeuw niet mogelijk. Het sociaal medium van de jeugd toen was... de spinning aan het haardvuur. De haard was vroeger hét hart van de Kempense woning. In de winter spraken de jongens en meisjes van het dorp af bij iemand thuis. Ze verzamelden in een kring bij het brandende haardvuur. De meisjes brachten hun spinnewiel en wol mee, vandaar de naam 'spinningen'. Tijdens de spinningen zongen de vrienden samen liedjes, vertelden straffe verhalen, deelden spreuken met elkaar, snaterden, lachten en flirtten. Liedjes delen en zingen? Straffe verhalen of 'stories' delen? Spreuken of 'quotes' citeren? Als een puber in de zetel of op zijn/haar kamer op de gsm zit te tokkelen, is die eigenlijk geen tijd aan het verdoen op de gsm maar deel aan het nemen aan een online spinning. Het tikkende getokkel op een gsm of het knetteren van een knisperend haardvuur? Als je de ogen sluit, hoor je amper het verschil.

Janna Lefevere, Stuifzand

Beeld Jakob Smits spinstster

© Jakob Smits, De Spintster, 1888, Collectie Jakob Smitsmuseum

Het spinnen was lange tijd voor veel Kempense vrouwen een belangrijke huisnijverheid en bijverdienste.

In de wintermaanden spinnen ze thuis de wol die ze verkochten aan de lakenfabrieken. Het spinnen was hard werken voor heel weinig geld.

Bronnen: 'De Spinning' door Jan Renier Snieders; 'Mijn Land in de Kering' door Karel Van Isacker, www.kempensergoed.be en www.DBNL.be

Heb je zin in meer?

Ga dan naar www.erfgoeddagkempen.be!

Colofon

REDACTIE

Erfgoed Noorderkempen
Erfgoed Voorkempen
Kempens Karakter
Stuifzand

ILLUSTRATIES EN VORMGEVING

Kinderkatern: Leerbedrijf Da'sVet,
richting Publiciteit en illustratie,
Heilig Graf Instituut Turnhout
Vormgeving: Lien Vervoort,
www.lienvervoort.be

CAMPAGNEBEELD ERFGOEDDAG

Pieter Willems www.pjotr.be

DRUK

Drukkerij Maes
- gedrukt op ecologisch papier

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Ines Van Limbergen,
Erfgoed Voorkempen,
Schildsteenweg 99, 2520 Ranst

D/2024/14748/01

Met dank aan de lokale besturen, erfgoedverenigingen, musea, erfgoedliefhebbers en vrijwilligers voor het aanleveren van teksten en beelden.

STUIFZAND

